

23^e jaargang
oktober 2019

Flinterwille

Vlinderwerkgroep Friesland

Nederlandse Entomologische Vereniging

VOORWOORD

Onze oproep om kopij te leveren voor de Flinterwille heeft zijn vruchten afgeworpen: voor u ligt een dikke Flinterwille met veel verschillende artikelen. Het is erg leuk dat meer leden in de Flinterwille iets vertellen over hun ervaringen dit jaar, over dagvlinders, nachtvinders, wat ze zagen op vakantie. Ik hoop dat dit meer mensen aanmoedigt om eens een stukje te leveren, met of zonder foto's.

Terugkijkend op de zomer van 2019 kan ik concluderen dat we een bijzonder dag- en nachtvlinderseizoen hebben meegemaakt. We hadden dit jaar te maken met een grote invasie van Distelvlinders. Rond half juni werden plotseling grote aantallen Distelvlinders gezien in Nederland. Ze zagen er vaak bleek en beschadigd uit, een gevolg van het feit dat ze vanuit Afrika, misschien via een omweg door Oost-Europa, Nederland bereikten. Deze trekvlinder zien we sommige jaren nauwelijks, in andere jaren in grote aantallen. De laatste piek voor de Distelvlinder was in 2013. De vlinders, die hier zijn aangekomen, leggen hier eitjes en door het warme weer ontwikkelden die zich snel via rups en pop tot een volgende generatie vlinders en dat hebben we gemerkt vanaf begin augustus. In de tuinen konden we vooral op de Vlinderstruiken grote aantallen prachtige verse Distelvlinders zien. De Distelvlinder was niet de enige trekvlinder die het dit jaar goed deed. Er werden ook behoorlijke aantallen Atalanta's gezien, al was het aantal iets kleiner dan van de Distelvlinder.

Niet alle dagvlinders deden het goed in 2019. De Witjes (Klein koolwitje, Klein geaderd witje en Groot koolwitje) waren duidelijk minder talrijk dan andere jaren. De droogte van 2018 heeft zijn sporen nagelaten en daar kwam de droogte van dit jaar nog eens overheen. De omstandigheden voor de rupsen van deze vlinders waren daardoor niet optimaal en dat hebben we gemerkt in de aantallen vlinders. Ook het Landkaartje werd dit jaar weinig gezien.

Maar er zijn ook vlinders die profiteren van de warmte. In Haulerwijk werd een Koninginnenpage gezien, die eitjes afzette op een Dilleplant in de tuin. Omdat de eigenaar van de tuin op vakantie ging, hebben we de rupsen (3 stuks) opgehaald en ze verder opgekweekt met Dille. **(foto zie pag. 23)** Ze zijn alle drie verpopt en volgend jaar april verwachten we, dat de vlinders uit zullen komen. Ook kregen we veel waarnemingen van de Kolibrievlinder. Deze trekvlinder uit Noord-Afrika en Frankrijk kwam ook bij ons zelf in de tuin, soms met meerdere exemplaren tegelijk.

Verderop in deze Flinterwille kun je lezen, dat er zeer bijzondere soorten nachtvinders in Friesland zijn waargenomen, die hier tot nu toe onbekend waren.

Op onze najaarsbijeenkomst op woensdag 13 november verwacht ik dan ook veel berichten over het afgelopen vlinderseizoen.

Om alvast even te noteren: onze jaarlijkse determinatiedag houden we dit jaar op zaterdag 11 januari 2020, zoals gebruikelijk bij ons thuis in Hemrik. Alle "probleemgevallen" van moeilijk op naam te brengen vlinders kunnen dan weer ingebracht worden, zowel dagvlinders, macronachtvlinders als micronachtvlinders. Om de ingebrachte foto's goed te bekijken is weer een beamer aanwezig.

Ik hoop jullie weer te ontmoeten op onze najaarsbijeenkomst.

Siep Sinnema

Inhoud

		pag.
Voorwoord	Siep Sinnema	1
Inhoud		2
Aankondiging Voorjaarsbijeenkomst	Gerard Bergsma	3
Verslag Najaarsbijeenkomst 2018	Gerard Bergsma	4
Zaterdag 25 mei 2019 Excursie Gaasterland	Abel Jagersma	8
Verslag excursie Bakkeveen 6 juli 2019	Gerrit Tuinstra	9
Verslag excursie Rottige Meenthe zaterdag 20 juli 2019	Gerard Bergsma	12
Middagexcursie omgeving Hallum op 27 augustus afgelast.	Siep Sinnema	13
Nationale Nachtvlinder Nacht 30 augustus 2019 - Terwisscha (bij Appelscha)	Gerard Bergsma	15
Bladmijnenexcursie 5 oktober 2019 Appelscha	Jannie Sinnema	17
Kleurenfoto's		18 t/m 23
Nachtvlinder in de vlinderval	Ada v Binsbergen	24
Bijzondere nachtvlinderwaarnemingen in het Wijnjeterper Schar	Siep Sinnema	25
Bijzondere waarnemingen in 2019 op het erf Canterlandseweg 18 te Gytsjerk	Freek Nijland	25
Mijn eerste ervaringen met de LED-Emmer nachtvlinderval	Jaap Schelvis	27
Wat vind ik daar op de jeneverbesstruikjes in mijn tuin?	Kees Smit	29
Dat virus kwam écht binnen!	Judith Bouma	30
Het vlinderjaar 2019	Herre Seepma	31
Nachtvlinderwaarnemingen vanuit Het Blauwe Bos en het Burgumer Mar gebied 2019	Reinder Wijma & Natalia Zacarias	32
St. Nicolaasga 2000-2017 - Deel 1	Andy Saunders	34
Deiflinters yn de Sierra de Gredos	Sake Roodbergen	36
Vlinderervaringen van afgelopen zomer	Lisette Cuperus	36
Schokkend aantal Veenhooibeestjes!	Judith Bouma	38
Ledenmutaties		40
Belangrijke data		41

Aankondiging najaarsbijeenkomst

Hierbij nodigen wij u uit voor de najaarsbijeenkomst van de Vlinderwerkgroep Friesland op **woensdag 13 november 2019** in het pand van **de Fûgelhelling, De Feart 1 te Ureterp**. Aanvangstijd: 's avonds om 20.00 uur.

De indeling van de avond is als volgt:

1. Opening.
2. Verslag voorjaarsbijeenkomst van donderdag 11 april 2019.
3. Algemene mededelingen en ingekomen stukken.
4. Ervaringen, mededelingen, inbreng van en door leden.
5. Pauze.
6. Voortgang dagvlinderproject.
7. Korte presentatie (Judith Bouma).
8. Korte presentatie (Gerrit Tuinstra).
9. Korte presentatie (Siep Sinnema).
10. Rondvraag. 11. Sluiting.

Attentiepunten:

Als u dvd's of usb-sticks met foto's hebt meegenomen, verzoeken wij u dit voorafgaande aan de bijeenkomst bij de secretaris of de voorzitter te melden.

Contributie (€ 10,00 per jaar) kan tijdens de pauze van de bijeenkomst worden voldaan bij onze penningmeester, Luut de Zee. Overmaken kan ook naar rekeningnummer NL68 INGB 0007 2232 59 ten name van L. de Zee te Oosternijkerk.

Aan het eind van het vlinderseizoen verzoeken wij u vriendelijk uw gegevens in Excel in te voeren en het totaalbestand ten behoeve van de **vlinderdatabase Friesland** en de **landelijke database NOCTUA** te mailen aan Gerrit Tuinstra (g.tuinstra14@gmail.com). Voor de excel-file (het opmaakprofiel) kunt u zich wenden tot Gerrit Tuinstra die dit bestandje naar u toe kan mailen.

Wanneer u een (nieuw) e-mailadres hebt, verzoeken wij u deze op de presentielijst te vermelden, zodat wij u in voorkomende gevallen berichten kunnen sturen.

Namens het bestuur van de Vlinderwerkgroep
Friesland.
Gerard Bergsma - Secretaris.

De voorjaarsbijeenkomst van de Vlinderwerkgroep Friesland vond plaats op donderdag 11 april 2019 in de Fûgelhelling te Ureterp. Aanwezig waren 30 personen. Afmelding wegens verhindering waren er van Grietje de Lange, Dick Goslinga, Joop Leertouwer, John Boosman, Freek Nijland, Hans Jansen en Wiebe Poppe.

1. Voorzitter Siep Sinnema opent de bijeenkomst en heet iedereen van harte welkom. Op 25 januari 2019 zijn hij en Gerard Bergsma naar de vlinderwerkgroependag van de Vlinderstichting in Wageningen geweest. Er waren 20 vertegenwoordigers van 15 landelijke vlinderwerkgroepen aanwezig. Iedere werkgroep werd in de gelegenheid gesteld iets over de eigen activiteiten te vertellen. Die blijken opvallend divers te zijn.

Chris van Swaay van de Vlinderstichting geeft daarna een presentatie over de (nog te verschijnen) nieuwe Rode Lijst Dagvlinders. Wat meetelt voor deze lijst is het aantal atlasblokken waar een soort gevonden wordt en de achteruitgang sinds 1950. Een aantal soorten wordt op meer plekken in Nederland gevonden, maar de aantallen blijven toch dalen. De algemene conclusie is, dat het goed gaat met de bosvlinders zoals de Kleine ijsvogelvlinder, de Grote weerschijnvlinder, de Keizersmantel en de Iepenpage. Volgens de Rode Lijst Dagvlinders 2019 zijn 15 soorten verdwenen uit Nederland, 12 soorten ernstig bedreigd, 10 soorten bedreigd, 7 soorten kwetsbaar, 3 soorten gevoelig. Slechts 29 soorten (38%) zijn niet bedreigd. Het linkadres voor de nieuwe Rode Lijst is: <https://www.vlinderstichting.nl/rode-lijst-2019>

Anthonie Stip vertelt aan de hand van een powerpointpresentatie het een en ander over de onderwerpen waar de Vlinderstichting in 2019 mee bezig is. Uiteraard is er aandacht voor de enorme achteruitgang in Nederland van de insectenbiomassa (vanaf 1990 > 76%). Het aantal **vlinders** is in die periode met 45% achteruitgegaan. Er is inmiddels een Deltaplan Biodiversiteitsherstel Nederland ontwikkeld. Hiervoor zijn een aantal kwartiermakers (waaronder ook specialisten van de Vlinderstichting) benoemd, die zich hiervoor gaan inzetten. Anthonie houdt zich ook bezig met insectenbeheer in graslanden, nadat in 2013 was gebleken dat graslandvlinders in Nederland met zo'n 50% waren afgenomen. Van 2015 tot en met 2017 zijn diverse onderzoeksprojecten in de provincies Friesland en Groningen geweest; met medewerking van boerenorganisaties en vrijwilligers, waaronder leden van onze vlinderwerkgroep die op plekken in Friesland monitoringwerkzaamheden hebben verricht. Er is gekeken naar het effect van verschillende beheermaatregelen, die een gunstige uitwerking op vlinders, bijen en insecten hebben. Kruidenrijke stroken en slootkanten plus gefaseerd maaien blijken daarbij goed te scoren. Het rapport *Insectenvriendelijk graslandbeheer in Midden-Friesland* is in het najaar van 2018 verschenen. Zie de volgende link:

<https://www.vlinderstichting.nl/actueel/nieuws/nieuwsbericht/graslandinsecten-profiteren-van-eenvoudige-maatregelen>

Tevens is in dit kader het inspiratieboekje *Boerenlandvlinders in Groningen* tot stand gekomen.

De Vlinderstichting is ook nog bezig met het aanleggen van Idyllen. Tot en met 2016 zijn 45 Idyllen met geld van de Postcodeloterij aangelegd. Sporadisch volgen er hier en daar in Nederland nog een aantal.

Dan is er de voorbereiding op het project *Kleurkeur*, een keurmerk voor natuurlijk bermbeheer, wat in maart 2019 van start moet gaan. Zie de link: <https://www.vlinderstichting.nl/kleurkeur/>

In samenwerking met het EIS Kenniscentrum Insecten is het *Meetnet Hommels* tot stand gekomen. 2018 gold als een proefjaar voor de telling van hommels door vrijwilligers die routes lopen in het kader van vlindermonitoring.

Jurriën van Deijk van de Vlinderstichting stelt het onderwerp *Nachtvlindermeetnet* aan de orde. Er komt een nieuwe nachtvlinderdial op de markt, die de Vlinderstichting voor een gereduceerde prijs beschikbaar wil stellen aan leden van vlinderwerkgroepen die aan monitoring voor het *Nachtvlindermeetnet* mee willen doen. De val bestaat uit een kunststof emmer met LED-strips en eierdozen. Er wordt ook naar gestreefd om agrariërs mee te laten doen; dit wordt een separaat nachtvlindermeetnet.

Siep deelt mee, dat Hans Bijl dit voorjaar een collectie van door hem geprepareerde vlinders plus een aantal vlinderboeken exposeert in Museum Opsterlân te Gorredijk.

Siep laat vervolgens via powerpoint een afbeelding zien hoe de voorkant van de nieuwe atlas *Dagvlinders in Fryslân* eruit kan komen te zien. Er worden twee pagina's per vlindersoort in het boek opgenomen, waarin foto's van de vlinder, tekst, verspreidingskaartjes (oude en nieuwe situatie) plus staafdiagrammen (oude en nieuwe situatie) te zien zullen zijn. Middels een laatste dia kondigt hij de specifieke excursie van zaterdag 17 augustus aan, die in de omgeving van Hallum wordt gehouden ten behoeve van de inventarisatie van dagvlinders voor onze nieuwe atlas. Vakken vullen!!

2. Verslag najaarsbijeenkomst van 12 december 2018.

Er zijn geen opmerkingen. De secretaris wordt bedankt.

3. Algemene mededelingen en ingekomen stukken.

De mededeling, dat het Argusvlindertelweekend zal plaatsvinden van 17 tot en met 19 mei. Een bericht met bijlagen volgt te zijner tijd via de mail.

Ingekomen stukken: Nieuwsbrief nr. 68 (december 2018) van EIS (Kenniscentrum Insecten en andere ongewervelden). Het rapport "Beheermaatregelen voor insecten in graslanden in Midden-Friesland". De brochure "Insectenvriendelijk graslandbeheer in Midden-Friesland". Het boekje

“Boerenlandvlinders in Groningen”. De brochure “Sinusbeheer”, oftewel “meanderend maaien voor meer biodiversiteit”.

Het boek “Bevlogen van duinvlinders” (uitgebracht naar aanleiding van het 25-jarig jubileum van de Vlinderwerkgroep Zuid-Kennemerland.

Het boek “Nachtvlinders in Zeeland” plus de informatiegids “Op de bres voor de Zeeuwse Zes” (Argusvlinder, Bruin blauwtje, Grote vos, Heivlinder, Kleine parelmoervlinder, Koninginnenpage); zowel het boek als de informatiegids zijn vervaardigd door de Vlinder- en Libellenwerkgroep Zeeland.

Van de Vlinderstichting ontvingen we nog het boekje “Vlinderstand 2019” en een mededelingenblad. Telt u bijvoorbeeld voor het meetnet dagvlinders, dan is het goed te weten, dat er nu ook een aantal dagactieve nachtvlindersoorten kunnen worden meegeteld.

4. Ervaringen, mededelingen, inbreng van en door leden.

Avion Eizinga: Oranjetipje + Citroenvlinder waargenomen.

Reinie Piersma: Gehakkelde aurelia waargenomen.

Judith Bouma: Boomblauwtje + Bont zandoogje waargenomen. Vorig jaar had Judith in de nacht van 3 op 4 augustus een nachtvlinderavond in de tuin van haar woning in Fochteloo georganiseerd. Tijdens het lichten verschenen tal van hoornaars op diverse opgestelde lakens. Ze bleken hun nesten te hebben in een tweetal vogelkastjes in haar tuin. Judith laat een serie foto's zien met de ontwikkeling van één van de hoornaarnesten gedurende een aantal dagen. Te zien is, dat de uitbreiding van het nest van dag tot dag buitengewoon rap gaat. Een filmpje toont hoe snel en georganiseerd de hoornaars aan het nest werken. Een tweede filmpje heeft Judith 's nachts van één van de vogelhuisje gemaakt. Plotseling verschijnt een donkere schaduw van linksonder die even voor het hoornaarnest blijft hangen en dan naar rechtsonder verdwijnt. Dit gebeurt nadien nog een keer. Het blijkt een steenmarter te zijn, die tijdens zijn bliksemsnelle sprong enkele hoornaars weggrist om ze op te peuzelen. Wellicht nooit eerder gezien in Nederland. Uniek filmpje!!! Recentelijk heeft Judith tijdens lichten de Eikentandvlinder (*Peridea anceps*) en het Kameeltje (*Notodonta ziczac*) op het laken gehad.

Reinder Wijma heeft tijdens de eerste keer werken met de LED-lichtval zo'n 150 Kleine voorjaarsuilen (*Orthosia cruda*) gevangen. In De Trisken (een buurt in Drachten) zag hij een Sint-jansvlinder (*Zygaena filipendulae*).

Hans Bijl heeft in het kader van het Argusvlinderproject gericht advies gegeven aan boeren. Verder heeft hij meldingen van de Bladpootrandwants (*Leptoglossus occidentalis*) ontvangen. Dit is een uit Noord-Amerika afkomstige invasieve exoot, die voor het eerst in 2007 in Nederland werd aangetroffen en nu algemeen voorkomt.

Ada van Binsbergen heeft op 29 maart in de wijk De Swetten te Drachten een Iepenridderwants (*Arocatus melanocephalus*) gevonden. Dit is (zeker voor Noord-Nederland) een bijzondere wantsensoort.

Mariske Pemmelaar: 3 Kleine vuurvlinders + Kleine vos. Voor het gebied “De Hulstreed” waar zij een monitoringroute loopt, zijn tot nu toe 31 soorten dagvlinders

genoteerd. Verder heeft zij recentelijk een lezing gegeven > “Vlinders in hun biotoop”.

Petra Tenge heeft een vlinderberm gemaakt in haar woonplaats Appelscha. Op Terschelling zag ze een verbleekte Atalanta (een overwinteraar) plus 3 exemplaren van de Argusvlinder. Thuis in Appelscha > Boomblauwtje + Oranjetipje + Atalanta.
Oane de Jong: Kleine vos op 27 februari.

Johan Meijer: Oranjetipje (vrouwetje) dansend bij de Judaspenning.

Gerrit Tuinstra ving op 27-5-2017 tijdens een nachtvlinderexcursie in het Fochteloërveen een drietal exemplaren van de in Nederland zeldzame Grassenprachtmot (*Cosmopterix orichalcea*) op zijn laken. Op een latere datum vond hij op dezelfde locatie in het Fochteloërveen mijnen met rupsen van dit microvlindertje op bladeren van Gewoon reukgras (*Anthoxanthum odoratum*). Via Naturalis in Leiden werd door middel van DNA-onderzoek vastgesteld, dat het inderdaad deze soort betrof. In het wetenschappelijke tijdschrift “Entomologische Berichten” nr. 5 van oktober 2018 is een uitgebreid artikel van de hand van Gerrit over deze soort en andere *Cosmopterix*-soorten gepubliceerd. Verder laat Gerrit een aantal dia’s zien van nachtvlinders die in spiegelbeeld (op een spiegel) zijn gefotografeerd door zijn neef Rolf. Dat levert bijzondere beelden op, omdat je dan een vlinder gelijktijdig van de boven- en onderkant ziet.

Abel Jagersma: Citroenvlinder + Daggpauwoog + Boomblauwtje + een overwinterende Hopsnuituil (*Hypena rostralis*). Abel is ook begonnen met tellen voor het Landelijk Meetnet Nachtvlinders. Binnenkort komt de Vlinderstichting met een aanbieding voor een nieuwe lichtval met LED-verlichting. De LED-lampjes kunnen een hele nacht op een powerbank branden en daardoor op plekken zonder stroomvoorziening worden neergezet, zoals in agrarisch gebied en natuurterreinen.

Heert Hein Kuipers: heeft op verschillende data diverse dagvlinders waargenomen, zoals Kleine vossen, Citroenvlinders, Daggpauwogen en een Klein koolwitje.

5. Pauze.

6. Presentatie over rupsen: Anneke van der Veen.

Anneke vertelt aan de hand van een aantal dia’s het nodige over het kweken van rupsen waar zij in de periode van 2014 tot en met 2016 mee bezig is geweest. Ze opent met een prachtige foto van een rups van de Dennenpijlstaart (*Sphinx pinastri*). Daarna een rups van de Ligusterpijlstaart (*Sphinx ligustri*), waaruit na de verpopping tot haar verrassing een grote sluipwesp tevoorschijn kwam. Het bleek om een mannelijk exemplaar van *Callajoppa exaltatoria* te gaan (gedetermineerd door specialist Kees Zwakhals van Naturalis); een soort die specifiek parasiteert op rupsen van pijlstaartvlinders. Een vrouwtje Witte eenstaart (*Cilix glaucata*) produceerde eitjes, die door Anneke werden uitgekweekt. Foto’s van alle stadia van de rups passeren de revue. Enkele van de uitgekomen Witte eenstaarten gingen in copula en ook hiervan heeft Anneke een bijzondere foto gemaakt. Daarna besteedt ze aandacht aan (de rupsen en imago’s van) diverse vlindersoorten, zoals de Psi-uil (*Acrionicta*

psi), de Bruine metaalvlinder (*Rhagades pruni*), de Eikenvoorjaarsuil (*Orthosia miniosa*), de Tweestreepvoorjaarsuil (*Orthosia cerasi*), de Nunvlinder (*Orthosia gothica*), de Snuitvlinder (*Pterostoma palpina*) en het Roodbont heide-uiltje (*Anarta myrtilli*). Anneke rond haar presentatie af met foto's van rupsen en afbeeldingen van Landkaartje en Dagpauwoog.

7. Vertoning van de BBC-film *Natural World of Butterflies*.

8. Rondvraag.

Er is niets voor de rondvraag.

9. Sluiting.

Siep Sinnema sluit de bijeenkomst en wenst iedereen een goede reis naar huis.

Excursieverslagen 2019

Gaasterland excursie van 25 mei 2019 Abel Jagersma

Voor 25 mei stond een excursie naar Gaasterland gepland. Volgens de weerberichten zou het weer op die dag ongunstig zijn om te vlinderen. Uiteindelijk viel het toch nog reuze mee. 's Middags was het zonnig, stond er een matige wind en was de temperatuur ook geen spelbreker. Vanaf het verzamelpunt bij manege Gaasterland vertrokken we eerst naar het Oudemirdumer Klif. Daar leidde Wybren Siemensma ons rond. Hij kent het terrein goed omdat hij daar al heel lang een monitoringroute voor dagvlinders loopt. Bij een vorige Gaasterland excursie viel het aantal soorten en de aantallen dagvlinders erg tegen, maar nu vlogen er meer vlinders en telden we negen soorten, waaronder een aantal kleine vuurvlinders. Bijzonder om te zien waren de rupsen van het Oranjepipje. Je komt overdag altijd wel een aantal nachtvlinders tegen. Deze keer de dagactieve Lieveleving (*Timandra comae*) en de prachtige Zuringspanner (*Lythria cruentaria*). Van de kleine nachtvlinders noem ik hier de Weegbreemot (*Pyrausta despicata*), die familie is van het bekende Muntvlindertje (*Pyrausta aurata*), de Paardenbloembladroller (*Celypha striana*) en de Vroege Grasmot (*Crambus lathoniellus*).

En dan de grote verrassing! Gerrit ontdekte als eerste - tussen de gewone Akkerhommels - de zeldzame Moshommel. Er bleken uiteindelijk 7 exemplaren in het terrein aanwezig te zijn. Deze vindplaats was niet bekend bij EIS!

Op aanraden van Adriaan en Thomass Hol (twee nieuwe leden van de vwg Gaasterland) bezochten we hierna een terreintje bij natuurcamping De Verborgene Hoek. Hier zouden we Bruine Blauwtjes kunnen vinden. Helaas troffen we die daar niet aan. Maar... toen we het terrein uitliepen en vlinders zagen vliegen in de berm

van de Harychster dyk viel ons oog eerst op enkele Icarusblauwtjes, maar toen we verder speurden vonden we in een strook van enkele tientallen meters maar liefst zeven Bruine Blauwtjes (*Aricia agestis*). (foto zie pag. 22) Deze vindplaats van het Bruine blauwtje was bij onze vlinderwerkgroep niet bekend. Een bijzondere waarneming met het oog op de nieuwe dagvlinderatlas van Friesland. Naast De Verborgene Hoek bevindt zich nog een stukje van het Harichsterbos. Hierdoor liepen we terug naar de auto's. Onderweg zagen we twee Atalanta's en de nachtvlinders Klaverblaadje (*Macaria notata*), nogmaals een Lieveling (*Timandra comae*) en enkele rupsen van de Kleine Voorjaarsuil (*Orthosia cruda*). Al met al een zeer geslaagde middagexcursie!

Voor de avondexcursie gingen we naar de Bremer Wildernis, een oud (productie)bos van Staatsbosbeheer. Hier zijn Andy, Adriaan, Thomass en ondergetekende dit jaar bezig met het inventariseren van nachtvlinders. We dachten dat deze excursie een flinke boost zou kunnen geven aan het aantal soorten dat we tot dan toe gevangen hadden. Helaas viel dit een beetje tegen omdat de omstandigheden minder gunstig waren; een heldere avond met een snel dalende temperatuur tot maar 8 °C. We stonden met zeven lakens verspreid over een klein deel van het bos. Er kwamen maar weinig soorten op elk laken. Maar toen Andy later thuis alle waarnemingen verwerkt had, viel het resultaat toch niet tegen: 68 soorten macro's en 23 soorten micro's. De spekkoper van die avond was Reinder die een heel bijzondere vangst deed met de loofboomdwergspanner (*Eupithecia exiguata*) (foto zie pag. 23) Een zeldzame soort die verspreid over het land af en toe wordt waargenomen en die op de Rode Lijst staat als ernstig bedreigd.

Verslag excursie Bakkeveen 6 juli 2019

Gerrit Tuinstra

Het was slecht weer, in de ochtend van de 6^e juli! En het zou niet de eerste keer zijn dat een excursie afgeblazen zou worden. Maar omdat gaandeweg de ochtend de voorspellingen voor de middag wat beter werden, besloten we de excursie toch door te laten gaan. Het zou ook niet de eerste keer zijn dat een afgeblazen excursie (achteraf) toch wel plaats had kunnen vinden, omdat de voorspellingen toch niet geheel uitkwamen.....

Tijdens de rit van Drachten naar Bakkeveen vielen er nog stevige buien en zelfs op de parkeerplaats aan de Nije Drintse Wei, waar we om 14.00 uur hadden afgesproken om te starten met de excursie, regende het nog. Maar vanaf dat moment werd het gelukkig toch droog en gingen we met een groep van een man of 15 het veld in. We vertrokken in de richting van de Bakkeveensterduinen en It Mandefjild. Een gebied met bos en heide, dat in eigendom en beheer is bij Staatsbosbeheer en It Fryske Gea. Vlakbij de parkeerplaats stonden langs een bospad diverse pollen knopig helmkruid, waarop we zochten naar de rupsen van de helmkruidvlinder (*Cucullia scrophulariae*). Helaas vonden we ze niet.

Op de heide aangekomen bleek de vegetatie al enigszins opgedroogd te zijn, hoewel het zonnetje nog achter de wolken bleef. Op de heide vonden we diverse exemplaren van het heideblauwtje (*Plebejus argus*), de kleine, maar prachtige heidepistoolmot (*Aristotelia ericinnella*) en een exemplaar van de bruine metaalvlinder (*Rhagades pruni*). Het exemplaar bleef mooi zitten in de heide en daarvan werd gebruik gemaakt door de diverse aanwezige fotografen. Op de langs de heide groeiende opslag van lariks werden de kokertjes van de larikskokermot (*Coleophora laricella*) gevonden en op een eikenstam de zakjes van de gewone zakdrager (*Psyche casta*) en de sigaarzakdrager (*Taleporia tubulosa*). Daarnaast vonden we diverse andere soorten micro- en macronachtvlinders. Van de kleine nachtpauwoog (*Saturnia pavonia*) werden twee rupsen gevonden op struikheide. Na de wandeling een tijdje hervat te hebben werden opnieuw diverse soorten gezien, waaronder de geblokte stipspanner (*Idaea emarginata*), de bosspanner (*Scopula immutata*) en de altijd fraaie lieveling (*Timandra comae*). Op een plek met blauwe bosbes werd gezocht naar vlinders die van deze plant afhankelijk zijn, maar geen daarvan werd gevonden. Wel werden hier de mijnen van zilverbandbeukenmineermot (*Stigmella hemargyrella*) gevonden in de bladeren van een beuk. Er zijn *Stigmella*-soorten die op beuk aangetroffen kunnen worden. In de meeste gevallen is determinatie niet lastig, omdat de gangmijn van de zilverbandbeukenmineermot aan de rand van het blad begint en in de richting van de hoofdnerf loopt. Bij de andere soort, zigzagbeukenmineermot (*S. tityrella*), is dit juist andersom!

De wandeling werd voortgezet in noordelijke richting, langs een groeiplaats van gaspeldoorn, in de richting van een ven dat aan de noordkant van het heideterrein ligt. Rond dit ven is in het verleden de zonnedauwvedermot (*Buckleria paludum*) gevonden. **(foto zie pag. 23)**

Dit prachtige, maar erg kleine vedermotje, is in Nederland niet algemeen en komt voor op plekken waar de voedselplant zonnedauw groeit. Een bijzondere voedselplant voor zo'n fragiel vliedertje! De spanwijdte van dit lichtbruine vliedertje bedraagt slechts circa 12 millimeter, en daarmee valt het niet mee om 'm te zien te krijgen. Bij het ven aangekomen werden al snel vele planten zonnedauw gevonden, maar vooralsnog werd de vlinder

Foto: Gerard Bergsma

niet gevonden. Mogelijk had dit te maken met de redelijke wind, want even later werden op een beschutte plek – op enige afstand van de zonnedauwplanten – toch een aantal exemplaren waargenomen. Poserend op een stengel van pijpestrootje werden ook hier de fotografen weer op hun wenken bediend en werden er vele fraaie

foto's gemaakt van het vedermotje. Uiteindelijk werden op deze plek en even verderop in totaal 14 exemplaren geteld van deze fraaie soort!

Andere soorten die gevonden werden waren bijvoorbeeld de fraaie granietbladroller (*Phiaris schulziana*), de fijngestreepte haakbladroller (*Ancylis apicella*) en de geisha (*Olethreutes arcella*). Ook hier vlogen weer diverse heideblauwtjes en opvallend veel oranje zanddoogjes (*Pyronia tithonus*). Een fraai spannertje dat hier nog gevonden werd is de geelpurperen spanner (*Idaea muricata*).

Vanwege het inmiddels gevorderde tijdstip werd de wandeling naar de parkeerplaats ingezet en omdat het al wat later op de middag was, werden er eigenlijk geen nieuwe soorten meer waargenomen. Totdat we bijna bij de auto terug waren. Op het eerder genoemde bospad bleken nog veel meer pollen knopig helmkruid te staan, waarop toch de prachtige (in dit geval vrijwel volgroeide) rupsen van de helmkruidvlinder werden gevonden, in totaal circa 10 exemplaren.

Al met al en ondanks de matige weersomstandigheden hadden we toch een prima middag-excursie met in totaal exact 40 soorten, waaronder een aantal interessante!

Een aantal mensen vertrok na de middagexcursie huiswaarts en een klein groepje bleef achter, om een hapje te eten in Bakkeveen. Na de maaltijd werd het westelijke deel van het gebied bezocht, het gebied met daarin de grote zandverstuiving, direct ten oosten van Bakkeveen. Op een plek met een redelijke hoeveelheid wilde kamperfoelie, groeiend over de heidestruiken, werd een rups van de glasvleugelpijlstaart (*Hemaris fuciformis*) gevonden. Eigenlijk kan hier beter gesproken worden van 'rupsje', met een afmeting van nog geen centimeter. Juist dergelijke groeiplaatsen van wilde kamperfoelie, dus groeiend op de heide, zijn geliefd bij deze pijlstaart. De rupsen kunnen vrij gemakkelijk gevonden worden, nadat in eerste instantie de door de rupsen veroorzaakte vraatbeelden gevonden zijn. Dit zijn kleine ronde gaatjes, aan weerszijden van de hoofdnerf van het kamperfoelieblad. De rupsen zitten meestal aan de onderzijde van het blad.

Na deze korte 'avondexcursie' maakten we ons op voor de 'nachtexcursie'. Na een kop koffie gedronken te hebben zochten we een plek in het gebied rond de zandverstuiving, waar we de lichtopstelling konden plaatsen. Er waren vier locaties waar laken en lamp geplaatst werden. Andy plaatste zijn opstelling bovenaan de zandverstuiving, langs een bosrand. Siep en Jannie stonden verderop, langs een bosrand en een heideveldje. Op een andere plek, op de hoge zijde van de zandverstuiving, stond Anneke's opstelling, die later door Anneke en Reinie bemand werd. Ondergetekende stond weer even verderop, aan de andere zijde van een stukje bos, grenzend aan een heideveld. Een beetje een spelbreker was de wind, vandaar ook dat de gekozen plekken wat in de luwte van het bos lagen. Een andere spelbreker was de temperatuur. Het werd al snel vrij helder en de temperatuur zakte. Mede hierdoor bleven de aantallen vlinders over het algemeen vrij klein, op de verschillende lakens.

Kort nadat de lampen ontstoken werden, kwam ook Herre een kijkje nemen. Het was voor het eerst dat Herre mee was op een nachtexcursie en hij had de hoop een aantal pijlstaarten te zien te krijgen. Zijn bezoek werd beloond. Al snel verschenen de eerste

pijlstaarten, groot avondrood (*Deilephila elpenor*) en dennenpijlstaart (*Sphinx pinastri*). Wat later op de avond verscheen ook nog een aantal exemplaren van de ligusterpijlstaart (*Sphinx ligustri*). In totaal werden circa 30 pijlstaarten gezien. Het was onrustig in het gebied. Een grote groep jeugd/jongeren hield zich bezig met een spel, in het pikkedonker, gepaard gaand met een hoop lawaai! Een aantal van hen was overigens zeer geïnteresseerd in onze bezigheden en men verbaasde zich over de ‘motten’ en natuurlijk vooral de grote pijlstaarten.

Veel geruislozer kwamen wat later op de avond ook Natalia en Reinder nog even kijken naar wat voor vlinders er op onze lakens zaten. Zij zagen onder andere een exemplaar van de in Friesland vrij zeldzame witlijntandvlinder (*Drymonia querna*), op het laken van Andy! Hij had blijkbaar een goede plek, want er verscheen ook een exemplaar van de grauwe borstel (*Dicallomera fascelina*) op zijn laken, alsook een exemplaar van – het niet zeldzame maar wel zeer fraaie – naaldkunstwerkje (*Bisigna procerella*).

Een andere bijzonderheid, althans, op het laken (!) van Anneke, was een eikenpage (*Favonia quercus*). Een enkele keer gebeurt dit tijdens het nachtvlinderen: een dagvlinder die op de lamp afkomt. Het is de vraag of dergelijke exemplaren spontaan actief waren op dat moment of dat ze opgejaagd zijn uit de vegetatie of iets dergelijks. Maar apart is het wel, om opeens een dagvlinder op het laken te zien zitten.

Voor de rest werden er geen echte bijzonderheden gezien. Toch was ook deze nachtexcursie weer geslaagd, met in totaal circa 125 verschillende soorten!

Verslag excursie Rottige Meenthe zaterdag 20 juli 2019 Gerard Bergsma

In de ochtenduren van deze dag trekt er een regenfront over het land, maar vanaf 13.30 lijkt het in het noorden op te klaren en kan het enkele uren droog zijn. Daarom besluiten we (ten langen leste) in ieder geval de middagexcursie door te laten gaan. Om 14.00 uur verzamelen zich 16 deelnemers op de parkeerplaats bij de werkschuur van Staatsbosbeheer aan de zuidkant van de Pieter Stuyvesantweg aan de N351 (route Wolvega naar Kuinre). Boswachter Emiel Beijck geeft ons voorafgaande aan de wandeling de nodige informatie over dit prachtige natuurgebied. Het is bewolkt weer, maar wanneer we een

Foto: Judith Bouma

half uur over een langgerekt pad het moerasgebied in zijn gelopen, verschijnen er

blauwe plekken in de lucht en schijnt zelfs af en toe de zon wat een redelijke temperatuur tijdens onze wandeling oplevert. Ondanks dat we al redelijk aan het eind van zijn vliegperiode zitten, hopen we natuurlijk allemaal op zichtwaarnemingen van de Grote vuurvlinder, die hier één van zijn territoria heeft. Helaas voor ons zit dat er niet in. Geen enkel exemplaar krijgen we te zien. Wél vinden we hier en daar eitjes van deze zeldzame dagvlinder op Waterzuring (*Rumex hydrolapathum*). (foto: zie pag.18) Ze zitten er dus nog steeds, maar hebben gewoon eerder dan onze excursiedatum gevlogen! Uiteraard komen we gedurende onze tocht door het uitgestrekte moerasgebied vele insecten tegen.

Soorten dagvlinders: Bruin zandoogje, Atalanta, Klein geaderd witje, Distelvlinder, Dagpauwoog, Boomblauwtje. Bovendien nog een 30-tal rupsen van de Kleine vos.

Soorten nachtvlinders: Lieveling (*Timandra comae*), Bosspanner (*Scopula immutata*), Sint-jansvlinder (*Zygaena filipendulae*), Gamma-uil (*Autographa gamma*), Stompvleugelgrasuil (*Mythimna impura*) en de Egelskopmot (*Nymphula nitidulata*).

Soorten libellen: Vuurlibell (*Libellulidae sympetrinae*), Watersnuffel (*Enallagma cyathigerum*), Lantaarntje (*Ischnura elegans*), Bloedrode heidelibell (*Sympetrum sanguineum*), Steenrode heidelibell (*Sympetrum vulgatum*), Grote roodoogjuffer (*Erythromma najas*), Variabele waterjuffer (*Coenagrion pulchellum*), Tengere pantserjuffer (*Lestes virens*) en de Grote keizerlibell (*Anax imperator*). Verder nog een vrouwtje van de Grote groene sabelsprinkhaan (*Tettigonia viridissima*) en grote aantallen van de Moerassprinkhaan (*Stethophyma grossum*). Rond 17.00 uur zijn we weer bij het startpunt van onze wandeling aanbeland. Inmiddels is het zwaarbewolkt geraakt en een regenbui trekt ten noorden van ons langs. We besluiten het voor gezien te houden en niet meer te gaan nachtvlinderen.

Middagexcursie omgeving Hallum op 27 augustus afgelast. Siep Sinnema

Deze middagexcursie zou in het teken staan van onze nieuwe dagvlinderatlas. Het gebied ten westen van Hallum is één van de “witte vlekken” op onze inventarisatiekaart voor de dagvlinderatlas en we hadden een aantal routes uitgezet, die elk door een groepje kunnen zouden worden verkend. Deze routes lopen door het gebied, waarin de bermen de graslandvlinders kunnen worden geïnventariseerd, maar ook door de dorpen, waar vooral op de vlinderstruiken naar diverse soorten kan worden gezocht.

Maar helaas, de weersomstandigheden op zaterdag 17 augustus waren dermate slecht, dat we excursie moesten afgelasten. Het regende en er stond een harde wind en dan is het niet bepaald prettig toeven in de kale weilanden in het noorden van Friesland. Jannie en ik zagen dit de dag ervoor al aankomen en besloten op de vrijdag ervoor alvast naar het gebied af te reizen. Het was weer was toen redelijk, het was behoorlijk zonnig, maar je hebt in dat kale gebied natuurlijk altijd last van de wind. We hebben een route afgelegd van Hallum, via Wanswert, Burdaard, Jislum,

Ginum, Marrum en dan weer terug naar Hallum. Tot onze verrassing zagen een flink aantal Hooibeestjes (8 stuks) in de bermen te oosten van Hallum. Verder konden we Kleine koolwitje (68), Klein geaderd witje (1), Groot koolwitje (1), Distelvlinder (29), Atalanta (39), Dagpauwoog (3), Kleine vos (39), Landkaartje (3), Bont zandoogje (1), Citroenvlinder (1), Koevinkje (5) en Zwartsprietdikkopje (1) noteren. Dat betekent, dat we heel wat “lege” kilometerhokken konden vullen. Daar moet wel bij worden aangetekend, dat we flink gebruik hebben gemaakt van de Vlinderstruiken die we aantreffen in de bezochte dorpen. In de kale graslanden en gemaaide bermen bleef het meestal beperkt tot wat Kleine koolwitjes en Distelvlinders.

Op de dag van de excursie, zaterdag 27 augustus, was het regenachtig en winderig, zodat we de excursie moesten afgelasten. We hadden natuurlijk nog lang niet alle kilometerhokken in het gebied bezocht en daarom gingen we een paar dagen later, op 22 augustus, nogmaals op pad om te inventariseren. Het weer was minder gunstig, er was wel zon, maar de wind was eigenlijk te sterk. We gingen het gebied ten oosten van Cornjum, Jelsum, Britsum en Hallum bezoeken. Helaas bleven hier vele hokken leeg. En dat lag niet alleen aan het weer, het landschap is hier totaal onaantrekkelijk voor vlinders geworden. Eentonig groene graslanden, bermen die tot de sloot toe gemaaid zijn en nergens een bloem te zien. In deze steppe heeft een vlinder niets te zoeken. De vlinders die we wel konden noteren zaten meestal in de schaarse tuinen die we onderweg tegenkwamen. Een boerderij ten oosten van Britsum bleek tot onze verbazing een ware oase: de boerin leidde ons rond in haar tuin vol Vlinderstruiken, Koninginnenkruid en veel meer bloeiende struiken en planten. Er vloog zelfs een Gehakkelde aurelia en een Kolibrievlinder. Mede door deze oase konden we deze middag toch nog noteren: Atalanta (6), Kleine Vos (21), Distelvlinder (10), Dagpauwoog (1), Gehakkelde aurelia (1), Klein koolwitje (14), Klein geaderd witje (4), Bruin zandoogje (2), Bont zandoogje (1), Kolibrievlinder (1).

Al met al hebben we in dit gebied heel wat kilometerhokken kunnen vullen, maar helaas zullen hier ook heel wat hokken leeg blijven omdat hier geen vlinders meer voorkomen.

Nationale Nachtvlinder Nacht 30 augustus 2019 - Terwisscha (bij Appelscha). Gerard Bergsma

Dit jaar werd de Nationale Nachtvlinder Nacht in het weekend van 30 augustus tot en met 1 september gehouden. Op vrijdag 30 augustus had Gerard Bergsma bij het Buitencentrum van Staatsbosbeheer (Terwisscha bij Appelscha) een lamp opgesteld en enkele bomen ingesmeerd.

Amersfoortcoördinaten: 217.0-552.0

Temperatuur: 11 graden Celsius rond middernacht, aantal bezoekers: 10.

Vangmethodes: licht + smeer

Hieronder de vlindersoorten (33 in totaal), die in de loop van de avond/nacht op het laken en op smeer verschenen:

Macrolepidoptera:

Familie: Hepialidae - Wortelboorders

- 1) *Triodia sylvina* - Oranje wortelboorder (1 ex.)

Familie: Lasiocampidae - Spinners

- 1) *Trichiura crataegi* - Grijsbandspinner (1 ex.)

Familie: Drepanidae - Eenstaartjes

- 1) *Watsonalla binaria* - Gele eenstaart (3 ex.)
- 2) *Watsonalla cultraria* - Beukeneenstaart (1 ex.)
- 3) *Drepana falcataria* - Berkeneenstaart (1 ex.)

Familie: Geometridae - Spanners

- 1) *Campaea margaritaria* - Appeltak (2 ex.)
- 2) *Macaria liturata* - Gerimpelde spanner (1 ex.)
- 3) *Idaea aversata* - Grijze stipspanner (1 ex.)
- 4) *Cyclophora linearia* - Gele oogspanner (2 ex.)
- 5) *Dysstroma truncata* - Schimmelspanner (1 ex.)
- 6) *Xanthorhoe ferrugata* - Vierbandspanner (1 ex.)

Familie: Erebidae - Spinneruilen

- 1) *Miltochrista miniata* - Rozenblaadje (1 ex.)
- 2) *Rivula sericealis* - Stro-uiltje (2 ex.)
- 3) *Hypena proboscidalis* - Bruine snuituil (1 ex.)

Familie: Noctuidae - Uilen

- 1) *Xestia xanthographa* - Vierkantvlekuil (2 ex.)
- 2) *Xestia-c-nigrum* - Zwarte c-uil (2 ex.)
- 3) *Noctua pronuba* - Huismoeder (4 ex. waarvan 2 op licht en 2 op smeer)

- 4) *Diarsia rubi* - Gewone breedvleugeluil (1 ex.)
- 5) *Dypterygia scabriuscula* - Vogelwiekje (1 ex. op smeer)
- 6) *Ochropleura plecta* - Haarbos (1 ex.)
- 7) *Phlogophora meticulosa* - Agaatvlinder (1 ex.)
- 8) *Luperina testacea* - Gewone grasuil (2 ex.)
- 9) *Hoplodrina ambigua* - Zuidelijke stofuil (1 ex.)

Microlepidoptera:

Familie: Yponomeutidae - Spinselmotten

- 1) *Yponomeuta cagnagella* - Kardinaalsmutsstippelmot (1 ex.)

Familie: Plutellidae - Koolmotten

- 1) *Plutella xylostella* - Koolmotje (1 ex.)

Familie: Peleopodidae - Vuurmotten

- 1) *Carcina quercana* - Vuurmot (2 ex.)

Familie: Tortricidae - Bladrollers

- 1) *Celypha rufana* - Smallijnbladroller (1 ex.)
- 2) *Archips podana* - Grote appelbladroller (1 ex. - mannetje)

Familie: Crambidae - Grasmotten

- 1) *Eudonia truncicolella* - Nazomergranietmot (1 ex.)
- 2) *Agriphila tristella* - Variabele grasmot (5 ex.)
- 3) *Anania coronata* - Gewone coronamot (1 ex.)
- 4) *Parapoynx stratiotata* - Krabbenscheermot (1 ex.)
- 5) *Pyrausta despicata* - Weegbreemot (1 ex.)

Bladmijnenexcursie 5 oktober 2019 Appelscha Jannie Sinnema

Deze bladmijnexcursie mocht zich verheugen in de belangstelling van 11 leden van de vlinderwerkgroep. Nadat de laatste deelnemers telefonisch naar de juiste parkeerplaats bij de Bongerd in Appelscha waren gedirigeerd, gingen we ruim half 2 met Leo Bot op zoek naar bladmineerders. Op het grasveld daar stonden enkele mooie fruitbomen; maar helaas de bladeren groeiden te hoog om ze te onderzoeken. Erin klimmen was hierbij niet mogelijk. Wel klom Gerrit in een Robinia om de takken laag genoeg te krijgen voor inspectie. Het leverde echter geen mijnen op.

Totaal hebben we op 17 verschillende soorten bomen en struiken ruim 40 soorten bladmineerders, 4 soorten zakjes van Coleophoren en een spanrups van de Gestippelde oogspanner (*Cyclophora punctaria*) (foto zie pag. 22) op Eik gevonden. Verder werd een exemplaar van de Roodachtige herfstuil (*Agrochola helvola*) gezien. Op het gedeelte met kraaiheide was de vegetatie bijzonder door o.a. de groei van thijm (*Thymus vulgaris*), valkruid (*Arnica montana*) en schermhavikskruid (*Hieracium umbellatum*). Langs het pad stond de bosdroogbloem (*Gaphalium sylvaticum*); voor velen een nog onbekende plant. Ook werden er nog 2 adders gespot tussen de heide want het was aangenaam weer deze middag.

Hieronder de lijst met waargenomen bladmineerders 5 oktober 2019 Appelscha 218-550

Berk: *Phyllonorycter ulmifoliella*, *Stigmella continuella*, *Stigmella sakhalinella*, *Parornix betulae*, *Heliozela hammoniella*, *Lyonetia clerkella*, *Coleophora milvipennis*, *Coleophora violacea*

Braam en Framboos: *Stigmella aurella/splendidissimella*, *Coptotriche marginata*

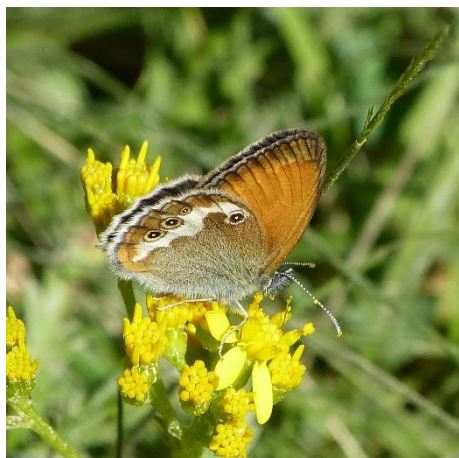
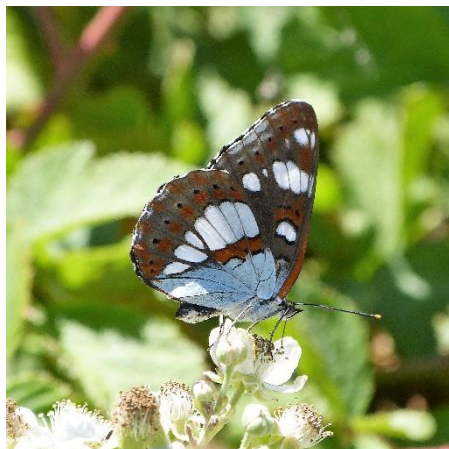
Beuk : *Phyllonorycter maestingella*, *Stigmella tityrella*, *Stigmella hemargyrella*, *Parornix fagivora*

Eik: *Tischeria ekebladella*, *Tischeria dodonaea*, *Stigmella samiatella* ?, *Ectoedemia albifasciella*, *Bucculatrix ulmella*, *Caloptilia robustella of alchimiella*, *Phyllonorycter roboris*, *Phyllonorycter quercifoliella*, *Coleophora kuehnella (=palliatella)*

Hazelaar: *Phyllonorycter coryli*, *Phyllonorycter nicellii*, *Stigmella floslactella*,

Foto: Siep Sinnema

Dagvlinders van Sierra de Gredos:

LB: Morgenrood (*Lycaena virgaureae*)

RB: Blauwe ijsvogelvlinder (*Limenitis reducta*)

LO: Tweekleurig hooibeestje (*Coenonympha arcania*)

RO: Violette vuurvlinder (*Lycaena alciphron*)

Foto's: S.Roodbergen (zie pag.16)

Links: Eitjes Grote vuurvlinder op de Waterzuring tijdens excursie Rottige Meenthe Foto's: J.Bouma (zie pag.13)

Streepjesdwergspanner
(*Eupithecia intricata*), rups, pop
en vlinder op jeneverbes.
Foto: K.Smit (zie pag 29)

Jeneverbesspanner
(*Thera juniperata*),
rups, pop en vlinder op jeneverbes.
Foto: K.Smit (zie pag. 29)

Cipresmineermot *Argyresthia trifasciata*

Nonvlinder *Lymantria monacha*

Bleek_Beertje *Nudaria mundana*

Witte_Eenstaart *Cilix glaucata*

Alleen schietmotten
in de LED-emmer....

Bonte_Fruitbladroller *Eudemis profundana*

Foto's op deze pagina:
J.Schelvis
(zie pag. 27 en 29)

Gestippelde houtboorder (*Zeuzera pyrina*).

Grote beer (*Arctia caja*)

Plakker (*Lymantria dispar*)

Paddenstoeluil (*Parascotia fuliginaria*)

Foto's hierboven: J.Bouma (zie pag. 30 en 31)

Lampropteryx suffumata
(fraaie walstrospanner).
Foto A. Saunders.
(zie pag. 35)

Excursie Gaasterland. links: Bruin blauwtje (*Aricia agestis*), foto A.Saunders en rechts: Loofboomdwergspanner (*Eupithecia exiguata*), foto R.Wijma (zie pag.9)

Satijnlichtmot *Palpita vitrealis* en Valeriaandwergspanner *Eupithecia valerianata*
Foto's: F.Nijland (zie pag. 25 en 26)

Excursie 5 oktober: Links: *Coleophora violacea* (zie pag. 24) Rechts: Rups van Gestippelde oogspanner (*Cyclophora punctaria*) Foto's: S.Sinnema (zie pag.17)

Panteruiltje (*Acontia trabealis*)
Foto: S.Sinnema (zie pag. 25)

Glanzende marmereuil (*Pseudeustrotia candidula*) Foto: S.Sinnema (zie pag. 25)

hierboven:
links: Windepijlstaart
(*Agrius convolvuli*) (zie pag. 25)
midden: Walstropijlstaart
(*Hyles gallii*) (zie pag. 25)
rechts: rups Koninginnenpage
(zie pag. 1)
Foto's: S.Sinnema

Links:
zonnedauwvedermot
(*Buckleria paludum*)
Foto: G.Bergsma
(zie pag. 10)

Stigmella microtheriella, *Parornix devoniella*, *Coleophora violacea*

Haagbeuk : *Phyllonorycter esperella*, *Phyllonorycter tenerella*, *Parornix carpinella*

Gladde iep: *Stigmella ulmivora*, *Phyllonorycter schreberella*, *Bucculatrix ulmifoliae*, *Coleophora violacea* (foto zie pag. 22)

Abeel: *Phyllocnistis labyrinthella*

Gewone esdoorn: *Stigmella speciosa*, *Phyllonorycter geniculella*

Gele Kornoelje : *Antispila treitschkiella*

Meidoorn: *Stigmella hybnerella*, *Stigmella perpygmaella*, *Parornix anglicella*.

Grauwe wilg: *Stigmella salicis*, *Phyllonorycter salicicolella*

Spaanse Aak: *Stigmella aceris*, *Calyptilia hemidactylella*

Vuilboom: *Bucculatrix frangutella*

Tamme Kastanje: *Coleophora violacea of potentillae*

Linde : *Stigmella tiliae*

Nachtvlinders in de vlinderval Ada van Binsbergen

Graag wil ik wel wat bevindingen opschrijven van mijn nieuwe hobby: nachtvlinders vangen met de vlinderval.

Ik heb nu inmiddels 10 nachten de vlinderval aangehad met het volgende resultaat: Buxusmot 2, Gammauil 1, Gele eenstaart 1, Gewone stofuil 1, Gewone worteluil 1, Grijsz stipspanner 2, Halmrupsvlinder 4, Huismoeder 13, Kleine beer 1, Lichte korstmosuil 1, Maansikkeluil 1, Oranje wortelboorder 1, Paardenbloemspanner 1, Splinterstreep 1, Spurrueuil 1, Taxusspikkelspanner 6, Vierkantvlekuil 3 .

De determinatie gaf voor mij nog wel wat problemen, maar dankzij de hulp van Gerrit Tuinstra heb ik alles toch goed door kunnen geven aan het meetnet. Vooral de Maansikkeluil (zie foto hiernaast) was een mooie vangst zei Gerrit.

Leuk voor mij was de vangst van twee buxusmotten. Ik had ze nog niet gezien, maar wel al twee buxustruikjes moeten verwijderen uit mijn tuin, daar deze opgegeten waren door de rupsen van deze toch wel mooie vlinders.

Ook nog een leuke vondst was voor mij tijdens een veldexcursie Hommels, die door Gerrit

geleid werd voor de Noardlike Fryske Wâlden. Tijdens deze excursie zag ik een ruigtelieveheersbeestje op een distel zitten. Dit lieveheersbeestje komt boven de lijn Bergen-Arnhem zelden voor.

Maansikkeluil

(Foto: Ada van Binsbergen)

Bijzondere nachtvlinderwaarnemingen in het Wijnjeterper Schar Siep Sinnema

Jannie en ondergetekende hebben een vergunning om te inventariseren in het Wijnjeterper Schar, speciaal voor de Aardbeivlinder, maar we gaan daar ook regelmatig met de nachtvlinderlamp en laken staan om nachtvlinders te lokken. Dat deden we o.a. op 28 juli en dat werd een bijzondere avond, waarschijnlijk mee door de hoge temperatuur en de oostenwind. Bijzonder was al, dat de Windepilstaart (*Agrius convolvuli*) (foto zie pag. 23) en de Walstropilstaart (*Hyles gallii*) (foto zie pag. 23) op het laken verscheen. Maar het meest bijzonder was de komst van het Panteruiltje (*Acontia trabealis*) (foto zie pag. 23) met maar liefst twee exemplaren. Deze kleine nachtvlinder was ooit in 1978 voor het laatst gezien in Nederland (Limburg) en is waarschijnlijk met de oostenwind uit Duitsland aan komen zetten. In de dagen erna zijn nog enkele exemplaren gezien in het noorden van Nederland.

En het Wijnjeterper Schar bleef ons verrassingen bieden: op 26 augustus plaatsten we de vlinderlamp in het Schar en zo'n 50 soorten nachtvlinders verschenen op het laken. Daaronder een klein uilvlindertje, dat we niet direct herkenden. Het bleek een zeer bijzondere waarneming te zijn, namelijk de Glanzende marmerruil (*Pseudeustrotia candidula*) (foto zie pag. 23). In 2009 is deze vlinder voor het eerst in Nederland waargenomen in de Millingerwaard en op Noord-Beveland en in 2014 een exemplaar in Nieuwleusen. Dit bleek dus het vierde exemplaar te zijn dat ooit in Nederland is waargenomen.

Bijzondere Waarnemingen in 2019 op het erf Canterlandseweg 18 te Gytsjerk Freek Nijland

Het jaar is nog niet ten einde, maar hier is alvast een inkijkje in de lijst met interessante vlinderwaarnemingen in 2019 op mijn erf. Ik vang vrijwel het gehele jaar met 1 of 2 lichtvallen bij niet al te ongunstige weersomstandigheden. Gytsjerk ligt op een zandkop in de 'Trynwälden', waar verschillende grondsoorten en landschapstypen samenkomen (zand, klei en veen). Hoewel de locatie vrij noordelijk gelegen is, zijn er daarom toch tamelijk veel soorten te verwachten. Hier zijn wat bijzonderheden.

Valeriaandwergspanner *Eupithecia valerianata* (foto zie pag. 22). Dit tamelijk zeldzame vlindertje heeft één langerekte generatie van half april tot begin augustus. De waardplant is echte valeriaan, die in moerasgebied in de omgeving en in de Vlinderberm voorkomt. Ik heb een zwak voor dwergspanners, dus de waarneming van 31 mei was toch wel bijzonder leuk.

Katoendaguil *Helicoverpa armigera*. Katoendaguil die zeker in Noord-Nederland maar zelden te zien is. Het is een trekvlinder met als waardplant diverse kruidachtigen.

Oranje Luzernevlinder *Colias crocea*. 2019 was een goed jaar voor de Oranje luzernevlinder, een trekvlinder die van verschillende plekken werd gemeld. Soms met verschillende exemplaren bij elkaar. Maar het is toch wel heel apart wanneer de vlinder bij jou in de tuin verschijnt.

Gouduilen. Dit jaar kreeg ik drie soorten gouduilen op het erf. Allereerst de Essengouduil *Atethmia centrago* die in Nederland tamelijk algemeen is, maar in Fryslân zelden te zien is. Mogelijk is dat na dit jaar anders, want hij werd van verschillende plekken gemeld. Ikzelf heb er dit jaar drie gevangen. Verder bezochten tot nu toe ook de wat algemenere Saffraangouduil *Tiliacea aurago* (twee vlinders) en de Iepengouduil *Xanthia gilvago* (twee vlinders) het erf. Gouduilen hebben verschillende loofbomen als waardplant.

Heidepalpmot *Neofaculta ericetella*. De vangst van een Heidepalpmot vond ik toch wel vrij bijzonder. Het vlindertje, dat eitjes legt op onder meer struikheide, is in terreinen met veel heide tamelijk algemeen. Maar op het erf had ik hem nooit verwacht. In de wijde omgeving is geen heide te bekennen. Zo zie je maar hoe mobiel sommige soorten zijn.

Satijnlichtmot *Palpita vitrealis*. (foto zie pag. 22) Deze zeker in Fryslân zeldzame vlinder is met de schijnbaar doorzichtige vleugels een schoonheid. Deze 'micro'-vlinder is groter dan veel macro's. Het is deels een trekvlinder die op eigen kracht hier terecht komt, maar kan ook als rups meekomen met olijven. In Nederland is de soort ook gekweekt op wilde liguster (info Tymo Muus). Ik kreeg een melding dat de soort vorig jaar ook in Heerenveen is aangetroffen (Jenny Weerstra).

Alismabladroller *Gynnidomorpha alimana*. Deze tamelijk zeldzame vlinder verscheen in de nacht van 27 juli in de val. De waardplant Waterweegbree is te vinden in het tamelijk nabij gelegen Grootte Wielengebied. Gelukkig was de vlinder niet afgevlogen, dus redelijk goed te herkennen. Gerrit Tuinstra wees me daarbij nog op de donkere veeg bij de vleugelbasis.

Zuidelijke stofuil *Hoplodrina ambigua*. Elk jaar zijn er wel een paar soorten die voor hun doen bijzonder talrijk zijn geweest. In het nachtvlindermeetnet van de Vlinderstichting werd al melding gemaakt van de grote aantallen Zuidelijke stofuilen die in Nederland vlogen. Dat was op het erf goed te merken. In de jaren 2015-2018 werden gemiddeld jaarlijks 21 Zuidelijke stofuilen gevangen.

Katoendaguil *Helicoverpa armigera*.
Foto: F.Nijland

In 2019 waren dat er 268. Een gigantisch verschil. De vlinder vliegt in twee generaties; de rupsen leven op allerlei kruidachtige planten.

Maansikkeluil *Omphaloscelis lunosa*. De Maansikkeluil is tot nu toe in Noord-Oost Nederland maar weinig aangetroffen, met uitzondering van mijn erf, zo lijkt het wel. De soort die eitjes legt op grassen, deed het dit jaar bijzonder goed. In de periode 2015-2018 werden gemiddeld jaarlijks 4 à 5 vlinders gevangen. Dit jaar waren dat er maar liefst 13. Ook uit Burgum werden Maansikkeluilen gemeld (Sjoeke van Dijk). Mogelijk is nu de ban gebroken en zien we ze nu ook in Fryslân vaker.

Mijn eerste ervaringen met de LED-Emmer nachtvlinder val Jaap Schelvis

Toen ik begon met nachtvlinders inventariseren in mijn eigen tuin in 2005 woonde ik nog op het Groninger platteland tussen de akkers met bieten, tarwe en aardappels. Als val gebruikte ik aanvankelijk de kleine opvouwbare aluminium lichtval met een staand TL-buisje gekocht bij Vermandel. Dit leverde na 2 jaar niet veel nieuws meer op dus stapte ik over op de vaste 'Skinner' nachtvlinder val die ik gebruikte met een HPL 125 Watt en een ML 250 watt lamp. De dichtstbijzijnde burens woonden op meer dan 800 meter dus dat gaf geen overlast. In de 5 jaar dat ik daar mijn val had staan ving ik ieder jaar tussen de 80 en 140 soorten nachtvlinders en toen ik uiteindelijk naar de stad verhuisde stond de teller op 211 soorten.

In de stad Groningen woonden wij in een bovenwoning met een dakterras waarop probleemloos een felle lamp kon branden. In 1e instantie vroeg ik mij af of ik wel wat zou vangen vanwege al het omgevingslicht, maar die zorgen bleken al snel ongegrond. Ieder jaar ving ik tussen de 160 en 225 soorten en al na drie jaar stond de teller op 292 soorten verdeeld over 180 macro's en 112 micro's. Ik vermoed dat de soortenrijkdom voor een groot deel kan worden verklaard doordat ik hemelsbreed woonde op slechts enkele honderden meters van het Noorderplantsoen met een grote diversiteit aan struiken en (oude) bomen.

Ook op ons 1e adres in Leeuwarden had ik het geluk dat de achtertuin voor het grootste deel was omringd door een hoge, dichte Thuja-haag. Dat leverde een heleboel Cipresmineermotjes (*Argyresthia trifasciata*) (foto zie pag. 20) op, maar belangrijker was natuurlijk dat ik zonder veel problemen een val met een felle lamp kon opstellen. Door allerlei omstandigheden heb ik op dit adres maar twee complete seizoenen geïnventariseerd, maar dat leverde uiteindelijk toch 162 macro's en 92 micro's op. Samen met de 17 soorten dagvlinders had ik toen we weer verhuisden dus een tuinvlinderlijst van 269 soorten.

Het huis waar wij nu wonen ligt ook in Zuiderburen ongeveer een halve kilometer van het vorige huis. De layout van de straat en de tuinen van de burens is hier helaas

echter zo dat ik onmogelijk een felle lamp kan opstellen. Na twee jaar begon ik toch echter weer nieuwsgierig te worden naar wat ik hier zou vangen. Afgelopen maart besloot ik daarom mijn kleine val weer eens van zolder te halen. Dit leverde geen enorme aantallen op, maar iedere nieuwe soort was toch weer leuk. Toen ik begin juli het mailtje ontving van Siep over de aanbieding van de LED-Emmer heb ik die meteen besteld en vanaf half juli in mijn tuin gebruikt.

Hoewel ik de emmer dus pas een paar maanden gebruik zijn de eerste resultaten hoopgevend met zo'n 80 soorten nachtvlinders (ongeveer 50/50 macro's en micro's). wat mij opvalt is dat ik relatief veel soorten vang die ik niet eerder in mijn val had in Zuiderburen ondanks dat die val op zo'n 500 meter van de huidige plek stond. Dat zou natuurlijk door de verschillen in wilde vegetatie en tuinplanten in de omgeving kunnen komen, maar er zou ook een verschil kunnen zijn doordat de beide vallen toch een ander licht uitstralen. De Bonte fruitbladroller (*Eudemis profundana*) was één van de eerste nieuwe micro's die ik met de LED-Emmer ving. **(foto zie pag. 20)**

Een leuk bijkomend voordeel van de LED-Emmer vind ik dat je hem heel gemakkelijk kunt meenemen wanneer je op vakantie gaat of een weekendje weg bent omdat je geen stopcontact of generator nodig hebt. Zo heb ik de val al een weekje meegenomen naar een camping in Luxemburg en een weekend op het Pools/Duitse eiland Usedom, wat uiteraard weer heel andere soorten opleverde dan in mijn achtertuin. Nonvlinder (*Lymantria monacha*) had ik nog niet eerder op licht gevangen, maar vond ik in Luxemburg wel in mijn LED-Emmer. Verreweg de leukste soort die ik in Luxemburg ving met de LED-Emmer was het zeldzame Bleek Beertje (*Nudaria mundana*). Een kustbewoner die ik op Usedom ving is de Witte Eenstaart (*Cilix glaucata*) die ik hoop ook nog eens in mijn tuin te vangen. Toen ik een keer mijn LED-Emmer een nacht te dicht bij het riviertje de Sûre had neergezet vond ik de volgende ochtend nauwelijks nachtvlinders maar wel 100-en kleine schietmotjes. **(foto's zie pag. 20)**

Ik ben natuurlijk erg benieuwd wat de LED-Emmer mij en het landelijk meetnet vlinders en libellen nog allemaal gaat opleveren. Op dit moment ben ik vooral blij dat ik af en toe 's morgens weer vol verwachting een val in mijn eigen achtertuin mag openen om te zien wat de afgelopen nacht heeft opgeleverd.

Wat vind ik daar op de jeneverbesstruikjes in mijn tuin? Kees Smit

Met mijn gezin heb ik 13 jaar in Dokkum gewoond. In de voortuin van ons huis stonden drie jeneverbesstruikjes. Het waren laag blijvende struikjes. Niet de wilde jeneverbes, maar een gekweekte versie. Niet alleen mooi om te zien en voor Kerststukjes. Ook goed voor vlinders. Bij de achterdeur hadden we een buitenlamp. Die brandde 's nachts. Op die lamp kwamen ook nachtvlinders af. Onder andere *Thera juniperata* (jeneverbesspanner). Maar ook *Eupithecia pusillata* (jeneverbesdwergspanner). De namen zeggen het al: de rupsen van deze beide soorten leven op jeneverbes. Ook op gekweekte soorten.

Een hobby van me is het opkweken van vlinders. Ik heb al heel wat soorten gehad. Op een goede dag dacht ik: het lijkt me leuk als ik ook jeneverbesdwergspanner kan opkweken. Het was mei 2018. Ik ging bij de jeneverbesstruikjes op zoek naar eitjes of rupsen. Ik vond een aantal rupsen. Ik vond ook gele eitjes. Op de site van lepiforum (<http://www.lepiforum.de>) zag ik dat de eitjes van *Thera juniperata* wit zijn. De eitjes van *Eupithecia pusillata* zijn geel. Ik wreef blij in mijn handen: fijn, ik heb eitjes van de jeneverbesdwergspanner gevonden. Alleen toen ik in juni nog steeds gele eitjes vond dacht ik wel: is dat niet een beetje laat voor eitjes van de jeneverbesdwergspanner? De website van de Vlinderstichting zegt dat de rups van *pusillata* voorkomt van april tot juni. Dan verwacht je in juni toch geen eitjes meer? Die moeten dan allang rups zijn toch? Verder dacht ik er niet over na.

Ik gaf de rupsen telkens nieuwe jeneverbes. Daarbij vond ik vaak weer eitjes en/ of rupsen. Een deel heb ik opgekweekt. Op een dag zag ik iets bijzonders bij de eerste rupsen die ik had gevonden. Die had ik als rups gevonden, niet als ei. De rupsen waren verveld. Ze hadden een wit met rode streep. Foute boel dacht ik: dat zijn geen jeneverbesdwergspanners, dat zijn jeneverbesspanners. Jammer van mijn wens om *pusillata*'s te kweken, maar *juniperata*'s zijn ook mooi. Ik kweekte ze verder op. Ze verpopten. Ze kwamen eind september 2018 uit. **(foto zie pag. 19)**

Ik had ook nog andere poppen van de kweek van jeneverbes liggen. Voor mijn idee waren die rupsen toch anders dan die van de *juniperata*. Toen ze verpopten wist ik het zeker: zij hadden géén rood met witte streep als rups gehad. Ook in de pop zag je die kleuren niet. Dit waren rupsen van de gele eitjes. Ik dacht: zou ik dan toch jeneverbesdwergspanners in kweek hebben? De enige manier om dat te weten te komen was afwachten.

De poppen overwinterden als pop. Dat pleitte niet voor *pusillata*. Die overwintert als ei. Ik was erg benieuwd wat er dan uit deze poppen zou komen. Eind april 2019 wist ik eindelijk waar ik aan toe was. Er kwamen prachtige eupithecia's uit de poppen. De eerste op 27 april. Op 5 mei nog één. En op 12 mei de laatste. Het waren allemaal streepjesdwergspanners (*Eupithecia intricata*) **(foto zie pag. 19)**. Geen jeneverbesdwergspanners. Jammer voor mij, maar een streepjesdwergspanner is ook prachtig. Vooral als hij vers is. Ik was er in getuind met mijn gele eitjes: de eitjes van *intricata* zijn ook geel. De rupsen van *intricata* eten ook jeneverbes. Ik was wel

een beetje teleurgesteld, maar ik had het kunnen weten. Vooral toen ze overwinterden als pop: dit zijn in elk geval geen pusillata's. Zo zie je maar weer: een kweek kan heel boeiend zijn. Soms denk je te weten wat je in kweek hebt, en er komt toch iets anders uit. Tijdens het kweektraject leer je geduld hebben en wachten. Als je heel goed waarneemt en alle kenmerken op een rij zet, dan weet je ook dat je bepaalde soorten kan uitsluiten. Misschien weet je dan niet meer wat je wél kunt verwachten. Maar als er dan een vlinder tevoorschijn komt, dan geniet je toch weer van hoe mooi hij is. En je weet meteen waar je zo lang op gewacht hebt.

Dat virus kwam écht binnen! Judith Bouma

Al vele jaren ga ik af en toe kijken bij het nachtvlinderen. Indrukwekkend, steeds opnieuw. Met al genoeg hobby's en passies, zijn daarnaast nog heel veel andere zeer boeiende uitdagingen met cursussen en excursies die aanspreken. Sprinkhanen, hommels, wilde bijen, graafwespen, mieren, maar ook lieveheersbeestjes. Bijna toevallig allemaal met zes pootjes ... Nee, "niet aan beginnen", hoor ik zo'n stemmetje in mijn hoofd zeggen. Maar gôh, dat nachtvlinderen. Dat is toch eigenlijk ook wel heel bijzonder. Zullen velen met mij eens zijn!

Vorig jaar greep dat virus me tóch aan, en hoe! Niet op voorbereid ... Met vier lakens en lampen in de tuin, een geweldige avond gehad (zie eerdere Flinterwille). Ja, het begon sterk te kriebelen dat 'wil-je-dat-wel-hebben-virus'. Jan, mijn man, bedenkt en maakt graag printplaten en toebehoren. Gevolg, een schitterend kastje met een perfecte oplossing voor de lamp. Een bouwlamp omgebouwd tot nachtvlinderlamp! De eerste keer in werking in oktober vorig jaar, kwam als eerste een Gamma-uiltje (*Autographa gamma*) op het laken. Kort daarna nog wat ander 'spul' en maar liefst vier Diana-uilen (*Griposia aprilina*). Nou, als dat geen mooi begin is!

Inmiddels heeft dit jaar de lamp al met regelmaat gestaan en val ik vaak van de ene in de andere verbazing. Pieken van Wapendragers, Meikevers, muggen, Huismoeders en 'gewoon' **dertien** keer een Groot avondrood (*Deilephila elpenor*) tegelijkertijd op en om het laken!! Maar ook vijf Populierenpijlstaarten gelijktijdig. Wat te denken van een Paddenstoeluil (*Parascotia fuliginaria*)? (**foto zie pag. 21**) Toch ook niet de meest algemene. En twee avonden na elkaar een Essengouduil (*Aethmia centrago*). Twee verschillende, te zien aan de tekening.

Uitspringers voor mij qua schoonheid zijn toch de Grote beer (*Arctia caja*) (**foto zie pag. 21**) en de Gestippelde houtboorder (*Zeuzera pyrina*) (**foto zie pag. 21**).

'Instinkers' zitten er ook bij. Hoe vaak ik niet denk weer iets onherkenbaars te hebben, vast leggen op de gevoelige plaat, nakijken en ja hoor, wéér die Spurrie-uil (*Hadula trifolii*).

De bijvangsten zijn ook meer dan ik dacht. Een jonge Steenmarter die ik zo handtam had kunnen maken, kwam zeer regelmatig heel dichtbij, op aaiafstand, kijken. Vaak Kwartels gehoord, ook zeer dichtbij, maar niet te zien. Een keer een Nachtzwaluw,

uilen, rondsnuffelende Egels, kikkers, padden, muisjes en mieren die op de grond liggende kleine vlindertjes weten te pakken.

Zoals iedereen inmiddels wel weet, het Fochteloërveen is mijn ‘territorium’. Geweldig dat dit jaar weer genachtvlinderd is aan de rand van het hoogveengebied. Met vijf lakens die precies over de grens in Drenthe stonden, vingen VWF leden de nachtvlinders uit Friesland. Het kwam spontaan in me op om ook eens aan de andere kant nabij de Norger Petgaten te staan. Een voormalig veeteelt gebied wat betrokken was bij het LIFE project van de EU, is enkele jaren geleden omgevormd tot zogenaamde ‘nieuwe natuur’. De Struik- en Dopheide schiet de grond uit, evenals diverse soortengroepen. Het ligt aan de Drentse kant, nabij het Esmeer, dicht tegen het veen aan. Jammer genoeg meenden enkele leden van de VWF de wereld over te moeten reizen, nét nu .. Alleen als beginner met de eerste keer op reis met mijn spulletje tussen campinggasten en de beheerders, leek me niet een goed idee. Anneke, ze kwam, altijd enthousiast om te nachtvlinderen. Of we de opstellingen helemaal op de juiste plaats hadden geplaatst moest eerst blijken. Achteraf gezien stond Anneke op een kade misschien net niet goed, maar dat weet je pas achteraf. Ikzelf stond wat tussen de campers en caravans in met een open ruimte, vlakbij bosschage. Misschien had ik ook net meer bij moeten gaan staan. Hoe dan ook, het was een erg leuke avond in erg plezierig gezelschap. Ik heb weer veel geleerd, echt super!

De leukste vangst die avond was toch wel een vrouwtje Plakker (*Lymantria dispar*) (foto zie pag. 21) op het laken!

Het vlinderjaar 2019 Herre Seepma

Als pure liefhebber van vlinders besloot ik om niet een verslag te maken van al mijn waarnemingen in 2019, maar gewoon mijn beleving van dit jaar. Laat ik beginnen met hoe het voor mij eens begonnen is. Voor zes jaar kwamen wij te wonen in een nieuw appartement in Drachten waar men heeft geprobeerd om de natuur een beetje te vormen met glooiingen en wat waterpartijen. Gedeeltes worden onderhouden en een gedeelte mag zijn gang gaan. Het geheel wordt omringd door water. Dat leverde een stukje wilde natuur op waarin allerlei grassoorten en riet opkomen, maar ook brandnetelbossen en distels. In de loop der tijd kwamen en gingen plantensoorten zoals moerasandoorn, waarop zwartsprietdikkopje en groot dikkopje zich thuis voelden. Maar die dus verdwenen met deze plant. Gewone rolklaver en kattenstaart hebben het moeilijk, maar zijn er nog wel. Verder komen er enorm veel elzen op en wat grauwe wilg. Langs de kanten staan veel oudere eikenbomen, gelukkig nog zonder de eikenprocessierups. Dit levert een dagvlinderstand op met vaste gasten als citroenvlinder, kleine vos, dagpauwoog, gehakelde aurelia, icarusblauwtje, boomblauwtje, eikenpage, klein en groot koolwitje, klein geaderd witje, landkaartje, oranjetipje en bont zandoogje. En als jaarlijkse trekkers atalanta en distelvlinder, waar ik er dit jaar tussen de dertig en veertig stuks van zag. Door mijn aandacht

hiervoor was het logisch dat ik ook weleens dagactieve nachtvlinders tegenkwam. Om daar een naam bij te krijgen werd er druk op internet gezocht naar sites die mij verder konden helpen. Na o.a. vlindernet en microlepidoptera bezocht te hebben kwam ik bij de vlinderwerkgroep Friesland. Daar stond een andere Drachtster namelijk Gerrit Tuinstra op die nogal thuis was in de nachtvlinders. Na mijn bezoek bij hem en het zien van de grote aantallen opgezette nachtvlinders werd ik enthousiast voor deze kant van het vlinderen. Ik ontdekte daarna in mijn woonomgeving steeds meer soorten nachtvlinders, zelfs tot mijn verbazing midden in de winter. Ik begon meer avonds rond te gaan met een zaklamp en zag allerlei soorten vlinders. Het bleek nog niet mee te vallen die op naam te krijgen, maar ik kreeg veel hulp bij het benoemen. Vorig jaar ben ik ook begonnen met tegenover mijn huis te smeren op een boom. Dit leverde weer soorten op die ik anders waarschijnlijk niet gezien had, zoals *Catocala nupta* (rood weeskind), *Habrosyne pyritoides* (vuursteenvlinder) en *Thyatira batis* (braamvlinder). De bijzonderheden in 2019 waren voor mij wel: *Anania stachydalis* (bonte coronamot), *Mythimna l-album* (witte l-vlinder), *Cydalima perspectalis* (buxusmot), *Agrochola lunosa* (maansikkeluil) en voor het tweede jaar *Synanthedon speciformis* (elzenwespvilinder). Daarnaast ben voor het eerst mee geweest met een aantal lichtavonden van de vlinderwerkgroep naar Bakkeveen, het Fochtelooerveen en Appelscha. Hier zag ik een aantal vlinders die ik bij mij in de omgeving niet zo gauw te zien krijg. Een aantal pijlstaarten zoals *Sphinx pinastri* (dennenpijlstaart), *Sphinx ligustri* (ligusterpijlstaart) en *Deilephila elpenor* (groot avonddood). Met als hoogtepunt in het Fochtelooerveen een tweetal Hyles gallii (walstropijlstaart). Ook bijzonder was de waarneming van zowel man als vrouw van *Panthea coenobita* (schijn-nonvlinder). In Appelscha was het meest bijzonder de spinner *Trichiura crataegi* (grijsbandspinner). Kortom zeker avonden die voor herhaling in aanmerking komen. Het wachten wordt nu op een aantal herfstvlinders zoals *Conistra vaccinii* (bosbesuil) en de *Epirrita*-soorten.

Nachtvlinderwaarnemingen in het Blauwe Bos en bij het Burgumer Mar 2019 Reinder Wijma & Natalia Zacarias

Burgumer Mar

Dit jaar mochten wij wederom een vergunning van Staatsbosbeheer ontvangen om te nachtvlinderen rond het Burgumer Mar en de Leien. Afgelopen jaar hebben wij 4x in het Burgumer Mar gebied (oostelijke oever) gestaan met onze 400W HPL lamp. Bij De Leien hebben wij dit jaar niet gestaan omdat het gebied al vrij compleet door ons is geïnventariseerd de afgelopen jaren. Ondanks het beperkt aantal keren dat we in het Burgumer Mar gebied hebben gestaan konden er een behoorlijk aantal soorten aan de incomplete lijst toegevoegd worden. Vermeldenswaardig als nieuwe soorten Spinneruilen (Erebidae) zijn hier de Sneeuwbeer (*Spilosoma urticae*), Satijnvlinder (*Leucoma salicis*), Bruine Sikkeluil (*Laspeyria flexula*) en het Klein

Muisbeertje (*Pelosia obtusa*). Zeer verrassend was de waarneming van 12(!) exemplaren van de Grote Groenuil (*Bena bicolorana*). Dit is in Friesland een zeer lokale soort die als waardplant Eik en Berk heeft. Wat de Uilen (Noctuidae) betreft zijn nieuwe vermeldenswaardige soorten de Jota-uil (*Autographa jota*) en Gevlekte Groenuil (*Moma alpium*). Ook de Witte Eenstaart (*Cilix glaucata*) was in aantal aanwezig. In totaal konden er 45 soorten macrovlinders aan de lijst worden toegevoegd. De totaallijst bestaat nu uit 168 soorten macrovlinders.

Blauwe Bos

Dit jaar mochten wij ook van Staatsbosbeheer een vergunning ontvangen voor het Blauwe Bos bij Haulerwijk. Dit is een gebied waar men vroeger slechts incidenteel met licht heeft gestaan en er heeft niet eerder een aaneengesloten inventarisatie plaatsgevonden. Wij hebben er het afgelopen seizoen plm. 20x met het licht gestaan. Vanwege gezinsuitbreiding waren wij eind juli voor het laatst aanwezig. Het gebied bestaat voornamelijk uit naaldhout (meest Larix) en ongeveer 1/3 deel loofhout waaronder Eik, Beuk en Berk. Verder zijn er delen met Struikheide en enkele vennetjes met moerasvegetatie en zelfs hoogveen. Tijdens onze inventarisaties zijn er in totaal 241 soorten macrovlinders waargenomen. Omdat wij eind juli gestopt zijn met inventariseren zal het daadwerkelijke aantal soorten veel hoger liggen.

Van de Spinneruilen zijn de Grauwe Borstel (*Dicallomera fascelina*), Bosbessnuituil (*Hypena crassalis*) en Viervlakvlinder (*Lithosia quadra*) het vermelden waard. Van de laatste soort kwam op 6 juli maar liefst 3 exemplaren op licht.

Er zijn in totaal 90 soorten Spanners in het gebied waargenomen. Bijzondere soorten zijn de Walstrospanner (*Costaconvexa polygrammata*), Scherphoekbandspanner (*Euphyia unangulata*), Loofboomdwergspanner (*Eupithecia exiguata*), de in Friesland zeldzame Dwergstipspanner (*Idaea fuscovenosa*) en de Brummelspanner (*Mesoleuca albicillata*).

De overheersende naaldboomsoort in het Blauwe Bos is Larix. Het was daarom mooi om er de zeldzame Larixspanner (*Macaria signaria*) aan te treffen.

We waren aangenaam verrast met de aanwezigheid van de Bosbesdwergspanner (*Pasiphila debiliata*). Dit is een soort die vooral op de Veluwe wordt waargenomen en Blauwe Bosbes als waardplant heeft.

De meest bijzondere soort van het afgelopen jaar was wel de Eppedwergspanner (*Eupithecia selinata*) die op 6 juni werd waargenomen. Dit is een zeer zeldzame soort die als waardplant verschillende schermbloemigen heeft. Deze soort wordt in ons land op z'n hoogst slechts enkele keren per jaar waargenomen

Van de Spinners werden 4 soorten waargenomen. De mooiste soort is wel het zeldzame Eikenblad (*Gastropacha quercifolia*) die op meerdere avonden werd waargenomen. Zelfs midden in het bos was deze soort aanwezig. In totaal hadden wij 10(!) exemplaren op het laken. Er is dus vermoedelijk een gezonde populatie van deze soort in het gebied.

Er zijn in totaal 77 soorten Uilen waargenomen. Er is een grote populatie van de zeldzame Veenheide-uil (*Acronicta menyanthidis*) aanwezig. Verder zijn de Gevlekte Winteruil (*Conistra rubiginea*), Variabele W-uil (*Lacanobia suasa*) en

Gestreepte Rietuil (*Leucania obsoleta*) het vermelden waard. De laatste twee zijn in Friesland weinig waargenomen soorten. Rondom de vennetjes werd het Moerasgoudvenstertje (*Plusia putnami*) waargenomen.

Van de Pijlstaarten is de Glasvleugelpijlstaart (*Hemaris fuciformis*) de meest bijzondere waargenomen soort. Deze dagactieve soort werd op 2 juni waargenomen. Wij hebben geprobeerd de macrovlinders zo compleet mogelijk te inventariseren. Van de microvlinders is de lijst met soorten derhalve kleiner. Toch staan er nog altijd 97 soorten op de lijst waaronder Gele Bremkaartmot (*Agonopterix assimilella*), Meidoornkaartmot (*Semioscopis steinkellneriana*) en de vrij zeldzame Gevlekte Mospalpmot (*Bryotropha galbanella*). Een zeldzame soort van naaldbossen is de Doffe Sparspiegelmot (*Cydia illutana*) die in aantal is waargenomen.

Kortom, het is een rijk gebied wat nachtvinders betreft en er valt nog veel te ontdekken. We hopen dat dit de komende jaren kan worden voortgezet.

St. Nicolaasga 2000-2017 - Deel 1 Andy Saunders

Tussen 2000 en 2017 heb ik in St. Nicolaasga gewoond. Mijn achtertuin lag op ongeveer een halve kilometer van de Vegilinbossen. Een ideale plaats voor een lichtval elke avond. Dat heb ik gedaan alle jaren door, behalve vakanties, slecht weer (harde wind) en extreem koud weer (-10 graden). Ook heb ik vergunningen gekregen van het Fryske Gea en Staatsbosbeheer, voor de Vegilinbossen, Teroelstersypen, Wilhelminaoord en de Eendenkooi naast het Tjeukemeer. De Eendenkooi en Teroelstersypen zijn plaatsen met veel riet. Op deze plaatsen heb ik de lichtval, 400 watt HPL-lamp met laken en smeer gebruikt.

Lichtval in de achtertuin, St. Nicolaasga. Foto A. Saunders.

Macronachtvlinders

Van de ongeveer 900 macro soorten in Nederland heb ik in St. Nicolaasga 370 verschillende soorten gevangen. Deze zijn per familie

Noctuidae (uilen)	144 soorten
Geometridae (spanners)	130 soorten
Notodontidae (tandvlinders)	21 soorten
Erebidae (spinneruilen)	36 soorten
Drepanidae (eenstaartjes)	12 soorten
Sphingidae (pijlstaarten)	9 soorten
Nolidae (visstaartjes)	7 soorten
Lasiocampidae (spinners)	3 soorten
Hepialidae (wortelboorders)	3 soorten
Cossidae (houtboorders)	3 soorten
Limacodidae (slakrupsen)	1 soort
Sesiidae (wespvlinders)	1 soort

Bijzondere nachtvinders

Aan de rand van de Vegilinbossen is een fietspad met straatverlichting. Ik ging vaak lopen om te zien wat voor nachtvinders er op en rond de lampen zaten. Op 30 april 2011 zag ik een Geometridae (spanner) onder de lamp op brandnetel zitten. Ik heb heel voorzichtig de vlinder in een potje gedaan. Het was

***Lampropteryx suffumata* (fraaie walstrospanner)** een zeer zeldzame vlinder in Nederland. (foto zie pag. 21)

Op 27 september 2013, in mijn achtertuin, zat een vlinder aan de buiten kant van de lichtval. Weer heel voorzichtig heb ik de vlinder in een potje gedaan. Ik dacht eerst aan de spanner *Chloroclysta siterata* (papegaaitje) maar het leek toch anders. Na het kijken in mijn vlinderboeken bleek de vlinder ***Chloroclysta miata* (herfstpapegaaitje)** te zijn. Ook deze vlinder is een zeer zeldzame vlinder hier in Nederland.

Chloroclysta miata (Herfstpapegaaitje)
foto A. Saunders.

Deiflinters yn de Sierra de Gredos Sake Roodbergen

Yn de simmermoannen juny en july fan 2018 wienen Anneke en ik mei de caravan yn Spanje. Wy bleaunen oan de noardkant fan de Sierra de Gredos, om de súdlike hitte te mijen. Om presys te wêzen yn it doarpke mei de namme Hoyos del Espino. Letterlik bestjut dit: kûle fan Hagedoarn ('kuil van meidoorns'). Us camping leit tsjin dit plakje oan, op de râne fan in rivier, de Tormes. It plakje Hoyos del Espino leit rûchwei westlik fan Madrid, en ten súdeasten fan de stêd Salamanca, net fier fan Avila.

It wie ien fan de fiif campings dy't troch in stel natoerfreonen útsocht wienen. We soenen op elk fan dy fiif ien wike bliuwe. Dat waard by Hoyos del Espino goed fjirtjin dagen. En doe hienen we noch lang net alles sjoen. It blykte foar flinterminskens –ús freon Henk is in nachtflinterman- in Eldorado. Daliks bûten de camping rjochtsôf leit in fjildsje mei in prachtige natuerlike krûdefegetaasje, fuort dêrachter in sânôfgraving mei opgeande krûden. Yn gatten yn de sânwâl blykte de Bijefretter in húsmanjen. Op dizze twahûndert meter fan de camping ôf wienen bygelyks te sjen de Fiolette fjoerflinter (bruorke fan de Grutte fjoerflinter) (**foto zie pag. 18**), Morgenrood en Twakleurheafflinter (Tweekleurig hooibeestje) (**foto zie pag. 18**).

Hûndert meter fierderop bûcht de dyk nei links, in boskpaadsje yn nei de rivier. Dêr is in oerstekplak mei in protte Boskbeekjuffers, dy't boartsje op de bloeiende Wetterranonkels yn de ûndjippe rivier. Dêr fleinen ek prachtige libellesoarten lykas de Boarnelibel (Gewone Bronlibel) en de Grutte tanglibel.

Fan de camping ôf linksôf geande komt nei in pear hûndert meter in dearinnende asfaltdyk nei de ruïne fan in wettermole yn de Tormes. Yn de restanten groeide in geweldige Toarnbeistrûk, fol mei gewoane deiflinters, mar mei as kadootsje de Blauwe ijsvogelvlinder (**foto zie pag. 18**). En ek hjir wer yn de berm de Morgenrood en Fiolette fjoerflinter. (**foto zie pag. 18**)

Ik lit it by dizze summiere skets. It plak en syn omjouwing is in besite mear as wurdich.

Vlinderervaringen van afgelopen zomer Lisette Cuperus

Mijn naam is Lisette Cuperus en woon in Leeuwarden. Ik heb niet veel ervaring met vlinders of nachtvlinders zoeken, ik vergat helaas vaak naar vlinderexcursies te gaan, al wordt dat wel beter, ik ben eigenlijk meer van het vogel kijken. Maar tijdens vogelkijktrips ben ik veel buiten. Als je veel buiten bent, kom je vanzelf meer dieren tegen dan alleen vogels, dieren die vervolgens ook heel interessant blijken te zijn. Deze zomer kreeg ik een mail met een oproep om deel te nemen aan het nachtvlindermeetnet. Ik heb toen een nachtvlinderval en een nachtvlinderboek gekocht. Ik ben daar mee aan de slag gegaan in mijn eigen achtertuin. In de beschrijving stond dat ik in het zomerseizoen minimaal twee keer per maand een

telling moest doen. Ik vond dit al snel zo leuk dat ik daar makkelijk overheen ging. Ik in augustus vier tellingen gedaan en heb ik ook meegegaan aan de nachtvlindernacht in Appelscha.

Met deze nachtvlinderval is er een wereld voor me open gegaan. Ik heb nooit geweten dat er zoveel verschillende nachtvlinders waren, en dat die gewoon door mijn eigen tuin vliegen 's nachts. In het begin ving ik nacht na nacht niet twee keer

Oranje wortelboorder (links) en Grijsband-spinner (rechts)
Foto's: Lisette Cuperus

dezelfde soort. 's Ochtends werd het dan een hele speurtocht in het boek naar wat ik nou weer gevangen had. Nachtvlinders vaak bruin, zwart of wit, maar ze zijn helemaal niet saai of lelijk. Ik heb de mooiste dingen voorbij zien komen. Tot nu toe heb alleen de wat algemenere soorten gevonden (met uitzondering van de grijsbandspinner tijdens de nachtvlindernacht), maar ik kan nu al niet wachten tot het volgende zomerseizoen. Het is eigenlijk jammer dat niet meer mensen weten hoe interessant nachtvlinders zijn. Want hoe meer je weet over de Nederlandse natuur, hoe meer je die gaat waarderen.

Ik vind het leuk om nieuwe dingen over de natuur te leren. Ik ben dan ook heel blij dat ik een nachtvlinderval gekocht heb, en ik wil jullie bedanken voor de oproep om mensen bij het nachtvlindermeetnet te betrekken.

Schokkend aantal Veenhooibeestjes! Judith Bouma

In de Flinterwille van 2015 kon u lezen:

'Een nieuw record! Dramatisch wel te verstaan. Een jaar geleden was het nieuwe record van een spectaculair aantal Veenhooibeestjes.'

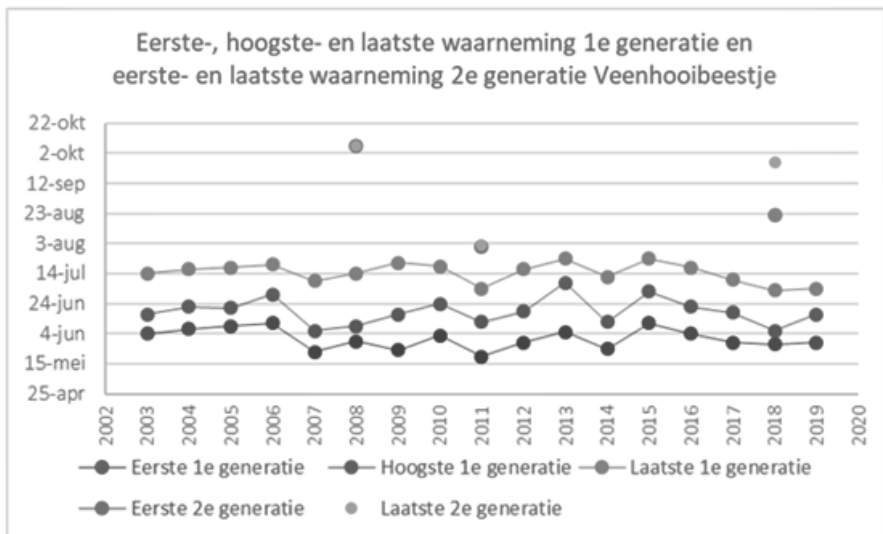
In 2014 het hoogte record: 538 Veenhooibeestjes gezien op één dag;

in 2015 een dramatisch laag aantal: 125 Veenhooibeestjes gezien op één dag.

Ik kan u zeggen dat het dieptepunt nu écht bereikt is. Het laagste aantal voor mij was in 2003, mijn eerste jaar monitoren. Honderd stuks, exact. Dit jaar gaan we er onderdoor en telde ik maar 85 Veenhooibeestjes op één dag, de zogenaamde 'piekdag'.

Zoals enkele voorgaande jaren waarin het erg heet en droog was en een, vermoedelijke, tweede generatie vloog (2008-2011-2018), lijkt nu ook het geval. (Nog) niet de tweede generatie, maar wél dezelfde kortere vliegtijd en nagenoeg dezelfde weersomstandigheden. Ze lijken massaal uit de pop te komen om dan ook weer tegelijkertijd te verdwijnen.

De tweede generatie blijft discutabel. Het is vreemd dat ik de maanden tussen het einde van de eerste generatie en de eerste exemplaren van de tweede generatie, niet één exemplaar zie. Daarmee lijkt het voor mij toch om een tweede generatie te gaan. Zekerheid hebben we niet en krijgen we niet.

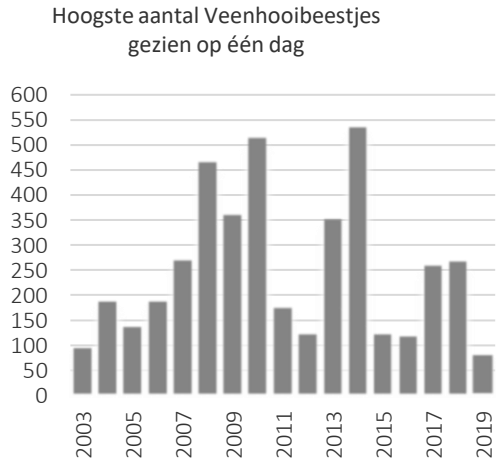

Het Eenarig wollegras verdroogde in rap tempo vorig jaar, weinig regenwater en vervolgens de hitte en droogte van dit jaar er bovenop, het Eenarig wollegras (waardplant) heeft een enorme dreun gekregen. Of dat dan ook direct het gevolg is

van de lage aantallen, 't zou zomaar kunnen. Ik neem alleen waar, zonder wetenschappelijke onderbouwing. Maar, mocht het zo zijn, dan houd ik mijn hart vast voor volgend jaar.

De dopheide (belangrijke nectarplant) leek het even slecht te gaan doen, maar verplaatst naar de lager gelegen, ietwat nattere, ondergrond. De Veenhooibeestjes hangen er graag aan!

2003	100		2012	126
2004	190		2013	355
2005	141		2014	538
2006	191		2015	125
2007	273		2016	122
2008	468		2017	263
2009	364		2018	271
2010	516		2019	85
2011	179			

Sinds 2001 wordt de speciale monitoringroute gelopen. Het gaat niet zozeer om de exacte aantallen, maar om de toe- of afname. De jaarlijks wisselende aantallen kunnen veel oorzaken hebben, het weer speelt hierin wel een erg grote rol.

Nog even de geschiedenis induiken ...

In de jaren '80 (1982-1983) en de jaren '90 (vanaf 1993) zijn er Veenhooibeestjes gemeld in het Fochteloërveen, het was dus géén nieuwe soort.

Zeer waarschijnlijk zat het Veenhooibeestje er ook tussen 1983 en 1993. Vóór 2000 werd er nauwelijks naar gekeken. Omdat ze aanwezig bleken te zijn is er overleg met de beheerder geweest om de natuur herstelmaatregelen niet al te grootschalig aan te pakken in het betreffende leefgebied.

De hoogste aantallen die gezien zijn op één dag én doorgegeven zijn:

1993	1		1998	47
1994	5		1999	34
1995	5		2000	597
1996	5		2001	91
1997	3		2002	31

Ter info: in 2000 is met meerdere personen in het veen geteld en zijn ook veel kaden meegenomen in de telling. Daarna kon het niet meer vanwege de komst van de Kraanvogels en die gaan voor alles ... zelfs vóór de Veenhooibeestjes.

In totaal, de Veenhooibeestjes binnen de transecten én daarbuiten opgeteld, kom ik toch al gauw op **11.350** zeldzame Veenhooibeestjes in zeventien jaar!

Ik hoop van harte dat 2020 een super jaar gaat worden voor deze eigenzinnige veenvlinders!

Mutaties ledenlijst

Adreswijzigingen:

De heer L.de Zee
Mûnwei 16
9137 RJ Oosternijkerk

De heer E. van Hijum
Tormentil 82
8445 RG Heerenveen

De heer D. Stienstra
Holpaed 6
9035 SG Dronrijp

Afmelding als lid:

De heer H. van der Meulen
Minnertsga

Noteer deze data in uw agenda!

- zaterdag 2 nov.2019 Najaarsbijeenkomst sectie Ter Haar NEV te Schoonrewoerd
- woensdag 13 nov.2019 Najaarsbijeenkomst Vlinderwerkgroep Friesland te Ureterp
- zaterdag 11 jan. 2020 Determinatiedag Vlinderwerkgroep Friesland te Hemrik, Sparjeburd 29

Vlinderwerkgroep Friesland

Bestuur

Siep Sinnema	voorzitter Sparjeburd 29 tel. 0516-471222	8409 CK Hemrik siepsinnema@gmail.com
Gerard Bergsma	secretaris Bosweer 29 tel. 0516-432414	8426 GS Appelscha bergsmagj@ziggo.nl
Luit de Zee	penningmeester Mûnewei 16 tel. 06-50656442	9137 RJ Oosternijkerk luit.de.zee@zonnet.nl
Gerrit Tuinstra	bestuurslid De Twee Gebroeders 214 tel. 0512-518246	9207 CB Drachten g.tuinstra14@gmail.com
Anneke van der Veen	bestuurslid Provincialeweg 21 tel. 0594-659791	9865 AA Opende vdveena@home.nl
Contributie	€ 10,00 per jaar. Girorekening NL68 INGB 0007 2232 59 t.n.v. L.D. de Zee, Oosternijkerk	
Redactieadres	Sparjeburd 29 8409 CK Hemrik e-mail adres: siepsinnema@gmail.com info@vlinderwerkgroepfriesland.nl	
Vlinderwerkgroep Friesland op internet:	www.vlinderwerkgroepfriesland.nl	
e-mail adres:	info@vlinderwerkgroepfriesland.nl	